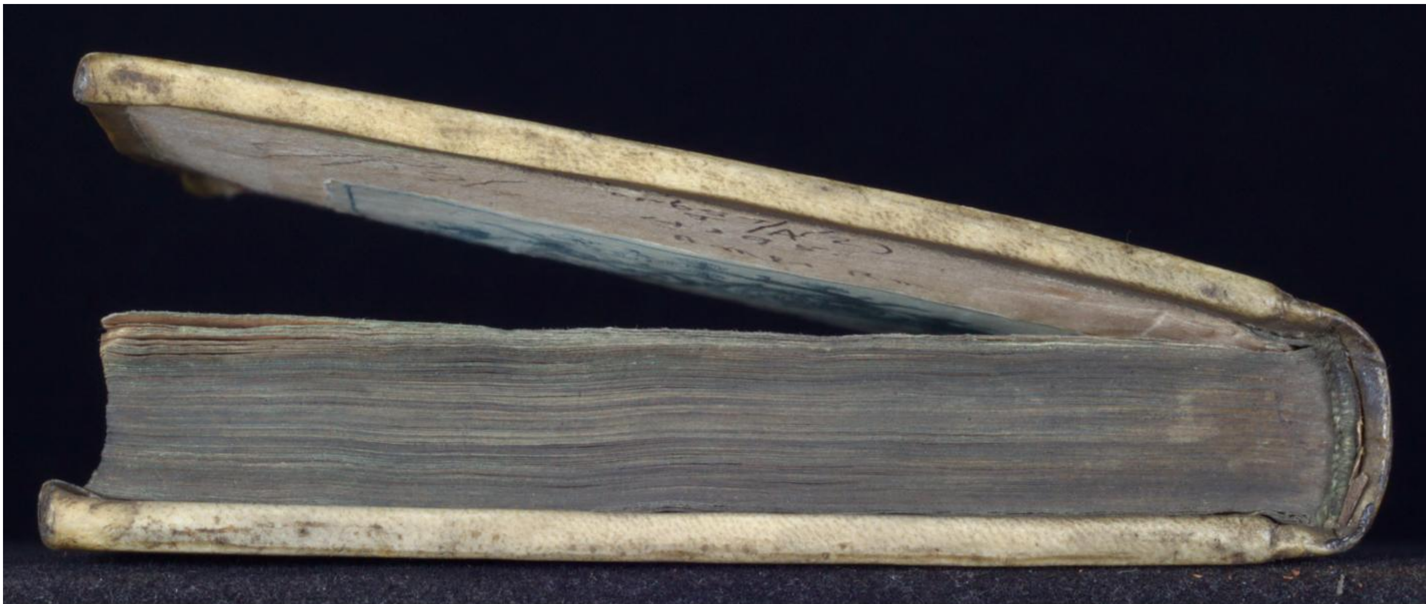
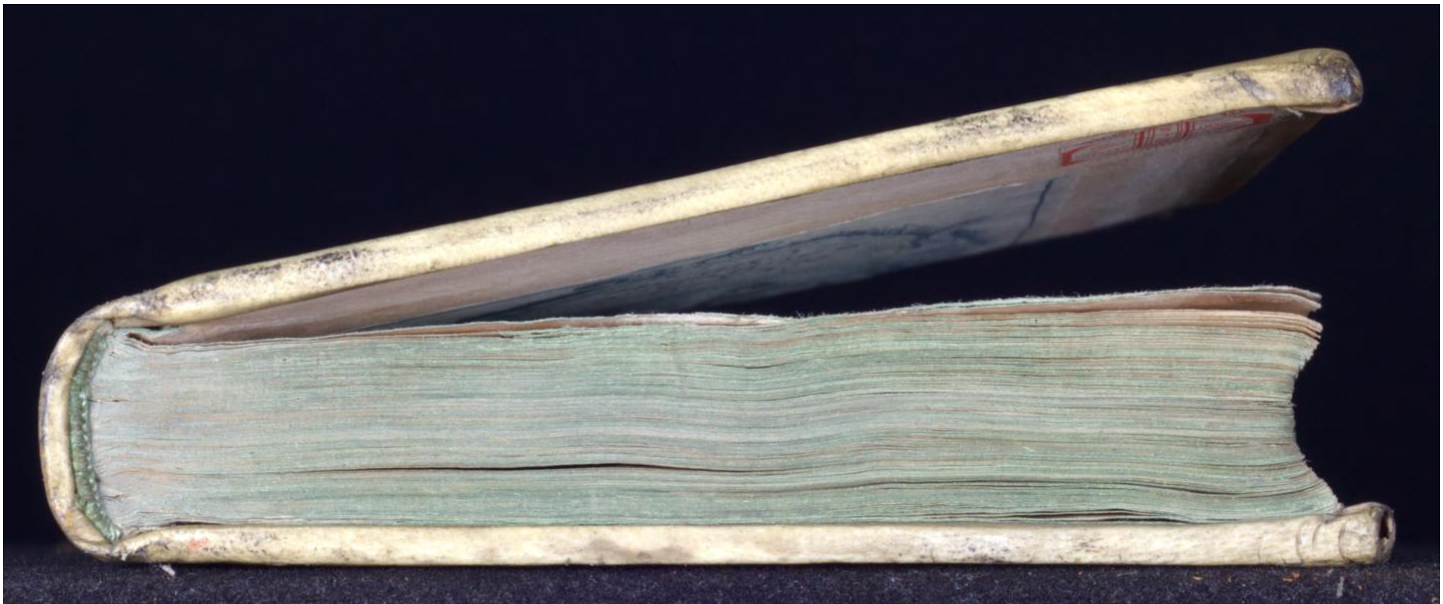

AB HO
SIMPL
MEDIC
HISTO
1579







SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM EX NOVO ORBE DELATORVM, QVORVM IN MEDICINA VSVS EST, HISTORIA,

Hiſpanico ſermone deſcripta à D. NICOLAO MONARDIS, Hiſpalenſi Medico;

Latio deinde donata, & annotationibus, iconibúſque affabrè depictis illuſtrata à CAROLO CLVSIO *Atrebate.*

ALTERA EDITIO.



ANTVERPIÆ,
Ex officina Chriſtophori Plantini, Architypographi Regij.
M. D. LXXIX.

SVMMA PRIVILEGII.

PHILIPPI *Regis Hiſpan. &c. Ducis Brab. &c. Priuilegio cautum eſt, ne quis ante quadriennium citra Chriſtophori Plantini voluntatem, librum* De Simplicibus medicamentis ex Occidentali India delatis, quorum in Medicina vſus eſt, &c. *imprimat, aut alibi impreſſum importet, venalémve habeat, intra omnes ditionis eius fines; qui ſecus faxit, confiſcatione librorum, & pœna fiſco Regio exſoluenda, multabitur: vt latiùs patet in ipſo diplomate.*

Subſig.

I. de Witte.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM EX NOVO ORBE DELATORVM, QVORVM IN MEDICINA VSVS EST, HISTORIA.

Copal & Anime.

DVo resinarum genera multum similia ex Hispania noua adferuntur, quorum vnum Copal vocatur, alterum Anime.

COPAL resina est admodum candida, & lucida, & transparens, magnis fragmentis, Diacitri valde transparentis haud dissimilibus, satis odorata, sed non perinde vt Anime. Ea Indi in suis sacrificiis suffumigij loco vtebantur, eámque ob causam Sacerdotibus in templis suis frequenti in vsu, adeò, vt cùm Hispani nostri primùm eò appellerent, huiusmodi suffitibus naribus eorum admotis exciperentur. *Copal.*

VTILIS est ad frigidos capitis morbos, & Thuris, aut Animę vicem explet. Calida secundo gradu, humida primo. Resoluit ac emollit, ob partes quas habet aqueas.

ANIME arboris est lacryma seu resina, alba, ad Thuris colorem nonnihil vergens, verùm Copali magis oleaginosa. Defertur granis Thuris, sed crassioribus, quæ confracta luteum colorem ostendunt instar resinæ: gratissimi ac suauissimi est odoris, & prunis imposita, facilè consumitur. *Anime.*

DIFFERT ab Anime Orientali, quòd neque tam candidum, neque tam lucidum sit. Orientale item magnis fragmentis adfertur transparentibus, * ita vt nonnulli Charabe seu Succini speciem esse suspicati sint, quam Ambarum colliquatum nuncupant, è quo sphærulæ precariæ tornantur, cùm nihil sit minus: nam Charabe Bitumen est, cuius magna fragmenta hamis ferreis è mari Germanico eruuntur, *Anime oriẽtale.* *Ambarum colliquatũ.* *Charabe, & eius natales.*

vtpote quod è fontibus in ipso mari manat, Bituminis modo, atque aëri expositum, statim cogitur & dēsatur, vt coniicere licet ex bacillis, & aliis maris purgamentis, quæ in fragmentis illis conspiciuntur. Vnde eorum error colligitur, qui Populi lacrymam aut Pini esse putarunt. Hermolaus Barbarus vir doctissimus, ait Anime Orientale colligi vicinis locis pago, in quo Thus nascitur, & ab illius pagi nomine, Anime vocari.

Succinum non est lachryma.

Anime Americum.

NOVÆ *Hispaniæ Anime colligitur ex arboribus mediocris magnitudinis, per incisionem, Thuris aut Masticis modo.*

Anime facultates.

HVIVS *vsus est in plerisque, sed capitis præsertim morbis, à frigiditate prouenientibus, & defluxionibus purgationes subsequentibus, cubiculis per hiemem (etenim aërem purgat) & capitis operimentis, dormire sub noctem volentibus, suffitis, quinetiam ipso capite, si qui cephalæa & hemicrania laborant: nam caput roborat.*

MISCETVR *emplastris & Ceratis, vbi roborare, & frigidos humores, flatusq; resoluere opus est. Thuris vicem supplet, cum in suffitibus, tum in iam dictis. Cerebrum roborat, emplastri modo adhibitum, atque etiam ipsum ventriculum reliquásque partes neruosas, Cerati modo, tertia parte ceræ admista; atque sic gestatum diutius, & subinde renouatum, frigiditatem è quacumque corporis parte elicit. Calida est secundo gradu, humida primo.*

Xolochcopalli. Copalcahuitl.

Gomara in Mexicana Historia duo Copalis genera facit; alterum rugosum, quod Xolochcopalli vocari dicit, molle, Thuri simile: alterum, multò præstantius, Copalcahuitl, quod plerique myrrham existimarunt. Vulnerata arbore guttatim stillat liquor albus, qui statim concrescit.

* Qui plura de Orientali Anime volet, legat nostras annotationes in cap. 8. lib. 1. Historiæ Aromatum. Nobilioris illius Orientalis Anime fragmento, quod aliquot vncias pendebat, donatus sum ante biennium à doctissimo Hugone Morgano Pharmacopola Londinensi.

Toçot-guebit.

Refert Fragosus, in India Occidentali arborem inueniri Toçot-guebit, id est, lignum desiderij seu exoptatum, dictam, Populo similem, summi candoris, cuius materies, ob candorem, læuorem, & splendorem, sum-

rem, summè expetebatur ad idola fabricanda. Sub cuius cortice nascitur gummi seu Resina, Thuri nostro similis, sed candidior, & minoribus fragmentis, quo istic vtuntur, vt nos Thure.

Tacamahaca.

DEFERTVR *item ex Noua Hispania, aliud gummi seu resinæ genus, ab Indis* Tacamahaca *vocatum, quod nomen apud Hispanos retinuit. Colligitur vulnerata arbore, magna vt Populus, admodum odorata, cuius fructus ruber est, Pæoniæ seminis modo.*

Tacamahaca.

PLVRIMVS *huius vsus est apud Indos, præsertim in tumoribus omnibus: nam eos mirabiliter resoluit, maturat, & tollit, vti etiam omnes dolores ab humoribus frigidis & flatulentis prouenientes.*

Tacamahaca facultates.

COLORE *est Galbani (nec desunt qui idem esse putent) vnguibus albis, vti Ammoniacum, odore graui, atque etiam sapore, ita vt prunis iniecta, & naribus admota, mulieres vteri suffocatione laborãtes ilico liberet. Vmbilico emplastri modo imposita, vterum suo loco retinet: atque huius vsus adeò mulieribus est familiaris, vt ab eis maxima ex parte absumatur, quandoquidem efficacia experiantur eius remedia, cùm in vteri suffocationibus, tum in roborando ventriculo. Nonnullæ delicatiores ambarum & moschum addunt. Maximè vtilis est, ad resoluendos & tollendos omnes dolores, ab humoribus frigidis & flatulentis prouenientes, emplastri modo adhibita: Eiusdem est efficaciæ in tumoribus frigidis, quoniam eos resoluit, maturat, & absumit ilico. Non liquescit, sed ita tenaciter semper adhæret, vt auferri, nisi opere absoluto, non possit.*

EXPERIMENTO *comprobatum est, qualescumque defluxiones reprimere, linteo exceptam, & ad vtramque aurem, aut eam ad quam fit defluxio, adpositam. Temporibus imposita cerati modo, defluxum in oculos, aliasq; faciei partes detinet. Dolorem dentium sedat, dentibus, etiam corruptis, imposita: atque si hac dens corruptus vstuletur,*

prohibet ne corruptio longiùs serpat. Pectori & humeris vt emplastrum imposita, dolores eorum finit.

Emplastrum stomachicum.

Ex *ea, styracis tertia parte, & ambari momento, fit emplastrum stomacho longè vtilißimum: siquidem eum roborat, appetitum ciet, concoctionem iuuat, & flatus discutit. Eodem modo cerebro imposita, eum roborat, & dolores aufert. Magnæ est efficaciæ, in doloribus coxendicis, & omni articulorũ morbo, præsertim si ab humoribus frigidis aut mixtis proueniant: quoniam eius resolutio adstrictionis particeps est, qua de causa mirum in modum partes roborat.*

Sola, *iuncturarum aut neruorum vulneribus imposita, ea curat: nam statim suppurat & spasmum prohibet. ego tertiam partem ceræ admisceo, quoniam faciliùs inducitur.*

In *summa, adeò celebris est eius vsus, vt plebs ad qualemcumque dolorem aliud remedium non norit, modò non sint inflammationes admodum calidæ: sed & in his admodum vtilis est, in morbi declinatione, ad discutiendum qui supererat humorem. Calida est initio tertij gradus, multæ adstrictionis particeps, & sicca in secundo.*

Caraña.

Caraña.

Ex *Continentis parte interiore, per Carthaginem & Nomẽ Dei, defertur resina colore Tacamahacæ, sed splendidior, liquidior, ac densior, lingua Indica* Caraña *dicta, quod nomen etiam apud Hispanos retinuit, odore Tacamahacæ, sed grauiore. Pinguis est & oleaginosa, ideóque tenax sine multa adglutinatione & colliquatione. Medicamentum nouum est, quod decem annis elapsis primùm huc illatum est.*

Carañæ facultates.

Ea *vtuntur Indi in tumoribus & omnis generis doloribus. Ad eosdem morbos laudatur, quos Tacamahaca curare solet, & minore temporis spatio vires suas exerit: sic vt quos Tacamahaca non curarit, Caraña sanet. Exemplũ vidimus in eo qui ob humeri cruciatus iam multo tempore brachium mouere non poterat, tametsi Tacamahaca vsus esset: sed*

postquam

postquam Caraña vti cœpit, triduo sanitati restitutus est.

MIRA *est eius vis in iuncturarum doloribus: nam imposita, facilè eos curat, modò nulla sit calidorum humorum influxio. Tumores inueteratos dissoluit, desluxiones humorum frigidorum aut mixtorum sistit: ad quosuis neruorum & cerebri dolores valde vtilis: Vulneraq; recentia, neruorum præsertim & iuncturarum nullo alio admixto medicamento sanat. Desluxiones in oculos & alias partes reprimit, ad aures atque temporibus imposita. Excedit secundum caloris gradum. Colligitur vti superiores, vulneratis arboribus.*

Caraña purior.

SED *ex eadem Carthagine noui regni prouincia, allata ad nos est Caraña quædam purior, & Balsami modo limpida, superiore multò præstantior, vtilior, & odoratior.*

Oleum Cicinum.

Oleum ficus infernalis.

GELISCO *nouæ Hispaniæ prouincia, oleum seu liquor quidam adfertur, cui, oleum ficus infernalis Hispani nomen indiderunt, eo quòd ex arbore cùm fructu, tum foliis simili Ricino, sed in maiorem altitudinem, ob soli vbertatem, excrescente, elicitur.*

Oleorum eliciẽdorum ratio.

EADEM *verò ratione hoc oleum Indi eliciunt, quam docuit Diosc. lib. 1. cap. 30. hoc est, contuso semine, deinde in aqua cocto, postremùm oleo innatante cochlearibus excepto. Hæc eliciendorũ oleorum ratio è seminibus & fructibus, Indis admodum familiaris est, quippe qui nullam expreßionem norint: sed etiam hoc oleum eo modo quàm expreßione facilius elicitur.*

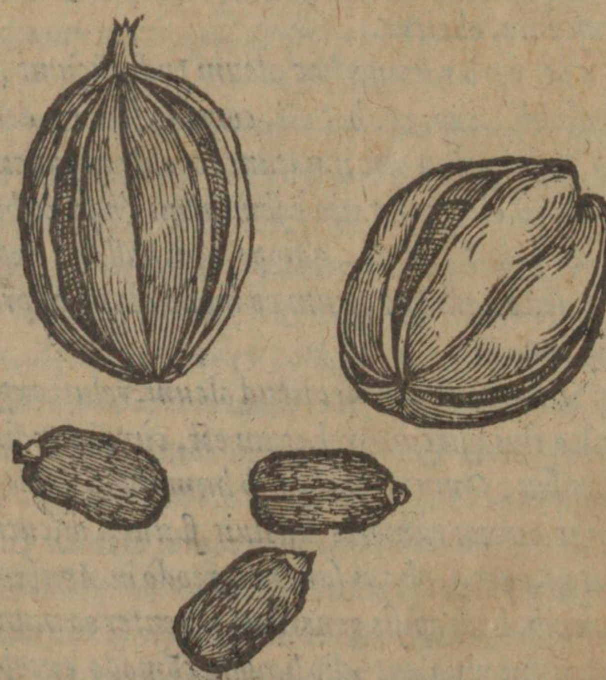
Olei cicini facultates.

MAGNIS *viribus pollet istud oleum, veluti experientia, & multo eius vsu comprobatum est, cùm in India, tum in his regionibus. Omnes morbos ab humorib. frigidis prouenientes sanat, omnes tumores dissoluit, flatusq; discutit, præsertim ventris, eamq; ob causam non modò in Anasarca vtile sed in omnib. hydropisis generibus, si venter eo inungatur, & aliquot guttæ vino aut alio liquore cõmodo exceptæ sor-*

beantur; etenim aquas euacuat, quod etiam minore noxa facit, clysteribus iniectum. Ventriculum frigidis humoribus & flatibus liberat: & coli doloribus vtile, si partes affectæ eo inungantur, & aliquot guttulæ sumantur. Efficacius subuenit Ilei doloribus, vt experientia nos docuit. Dolores iuncturarum, modò à causa non admodum calida proueniant, tollit, humorem euacuando, si aliquot huius olei guttæ pingui iure gallinæ dissolutæ sumantur. Partes corporis contractas, si eo inungantur, curat, neruos emolliendo, & extendendo. Stomachum, vterum, & lienem obstructionibus liberat inunctione. Aluum puerorum emollit, illito toto ventre, atque ventris animalia pellit, maximè si eius vna aut altera gutta è lacte aut iure pingui propinētur. Ad psoras & vlcera capitis manantia valet: prodest auriū doloribus, & omnibus cutis vitiis, varosq́; mulierib. plerumq; infestos illitu expurgat.

CALIDVM *est initio tertij gradus, humidū secundo.*

RICINVS AMERICVS.



Hoc Ricini

Hoc ricini genus ego vidi, quod ante aliquot annos ex America adferri cœpit, vulgari paulo maius, cuius operimentum seu siliqua illa triangula quæ semina continet, tuberculis asperis non est obsita, vt in vulgari; sed læuis & cinerei coloris. Ipsum granum siue semen vulgari simile, nigrum tamen & non maculosum vt illud, mirifica (vt aiunt) purgandi facultate præditum: nam etiamsi dimidia tantùm vnius grani pars sumatur, valenter supernè & infernè purgare referebat qui mihi dabat, & Curcas istic ab incolis vocari.

ET quandoquidem in ricini mentionem incidimus, videre memini, dum Hispanias peragrarem, circa Malacam, & Calpen ad fretum Herculeum; aliisque maritimis Bæticæ locis, Ricini plantas crassitudine humana, altitudine verò trium hominum, multis prægrandibus ramis brachiatas instar aliarum arborum: hi rami (multis enim annis durat arbor) tertio aut quarto quoque anno putari solent. Exactissimè sanè conueniebant Dioscor. descriptioni. Refert etiam Bellonius lib. 1. obseruat. cap. 18. magnas in Creta insula Ricini arbores se obseruasse. An verò his similis sit ea arbor quæ Curcas Americorum profert, planè ignoro, cùm is qui inde fructum eum attulisset, arboris formam describere non posset, & eum siccum, qualem hîc exhibeo, dumtaxat viderim.

Bitumen.

Bitumen.

IN *Cuba inueniuntur fontes iuxta littus maris, Bitumen nigrum manantes, veluti pix, grauis odoris, quo Indi in morbis frigidis vtuntur. Hispanis seruit picandis nauibus, quia pici nauali similis est, sed seuum admiscent, vt melius induci poßit. Veterum Naphtham esse puto, cuius duos fontes Babylone inueniri Posidonius refert, albæ & nigræ.*

Naphtha.

NOS *eo Bitumine vtimur in vteri morbis, quòd eum suffocatione liberet, naribus admotum, aut vuluæ inditum.*

Bituminis facultates.

CALIDVM *est in secundo gradu, & humidum in primo.*

Ambarum.

Ambar griseum.

NVNC *mittit nobis Florida noui orbis prouincia* Ambar *quod vocant* Griseum, *idque in littus eiectum inuenitur à Canaueral ad promontorium vsque D. Helenæ.*

Ambar bitumen est.

VARIA *est circa eius originem opinio: sed verißimum est, Bituminis genus esse ex fontibus in alto mari manans, quod aëri expositum, illico densatur, vt solent pleraque, quæ*

sub marinis aquis tenella & mollia sunt, at aqua exempta, durantur, vt Corallium, Succinum.

SOLVS *Simeon Sethi & Aëtius inter Græcos eius meminerunt, è quibus prior, Bituminis modo è fontibus suis manare asserit, peßimúq; id esse quod à piscibus deuoretur.*

Ambar non est sperma Balenæ.

INDE *conuellitur eorum opinio, qui Balenarum sperma esse asserunt, ex eo decepti, quòd interdum in Balenarum ventriculis inueniatur, quæ illud aquis innatans nonnumquam deuorant, alimentum esse existimantes.*

VERVM *est, meo tempore Balenam circa Canarias, quas fortunatas insulas putant, captam, in qua inuentæ sunt plus quàm quatuor Ambari libræ: postea tamen infinitas Balenas cum suis catulis interfecerunt, sed nihil Ambari in eis inuentum est.*

NON *desunt qui Ambar ex fructu quodam ad maris littus nascente fieri dicant, qui Aprili & Maio mensibus maturescit, & odoratus est, quem decidentem vorant Balenæ, quasi fructus in alimentum cedens, aliud quàm sanguinem & carnem generare poßit.*

Ambari delectus.

OPTIMI *delectus est, vt nonnihil ad rubedinem tendat, album non æquè bonum, nigrum deterrimum.*

EXCALFACIT, *resoluit, roborat, quocumque tandem modo applicetur: nam calidi est temperamenti & sicci, cum pinguedine quadam, quæ illi facultatem emolliendi tribuit.*

Ambari facultates.

VARIÆ *sunt Ambari facultates: nam cum oleo florũ mali Arantij siue Assyrij in calente mortario permixtum, & vnguenti modo capiti illitum, illius dolorem leuat, cerebrum roborat & neruos, & frigidos qui infracti sunt humores resoluit: ad eadem efficax, emplastri modo cum Alypta muscata aßiduè gestatum.*

EIVS *solius, aut cum moscho & ligno aloës permixti olfactu, cerebrum roboratur, memoria augetur, spiritus vigor &*

gor & cordis vires reficiuntur : ideóque in pestis contagiis eius odor adprime vtilis est, nec minus his qui frigidis destuxionibus vexantur, conuenit, si capitis tegmina atque etiam cubiculum vbi dormiunt, per hiemem eo suffiantur.

MAXIME *prodest senibus, quòd illorum spiritus vegetet, cor & cerebrum roboret, & crassos lentosq; humores, quibus plurimùm abundãt, extenuet, siue cibis indatur, siue vestes suffiantur, siue cerebro cordisq; regioni applicetur, siue vino, quo sibi faciem & manus abluunt, permisceatur.*

SCOBI *magnetis, galbanóque miscetur, & emplastri modo mulierum vmbilico impositum, vterum suo loco retinet, & reliquos eius morbos profligat : eius autem assiduus odoratus prodest vteri procidentiis, suffocationibus verò, in Liquid-ambar dissolutum, & xylo exceptum, vteríque ori inditum.*

Catapotia pro sterilibus.

STERILITATI *à frigidis humoribus ortæ, hac compositione mederi soleo, quæ recipit Ambari partes duas, rasuræ eboris tenuissimè tritæ vnam, pulueris ligni aloës partem dimidiam, cum algaliæ momento fiunt catapotia, quorum tria pendentia drachmam vnã singulis triduis dabuntur, & emplastrum vmbilico, pessum vteri colo imponetur, purgatis tamen prius vti decet.*

Emplastrum ex ambaro.

EX *eo, alypta moschata, & styrace fit emplastrum scuti forma, quod stomacho adpositum, eum doloribus liberat & excalfacit. Ex eadem massa factæ pilulæ, & mane sumptæ, flatus discutiunt, concoctionem iuuant, & appetentiam excitant : idem præstat ex vino odorifero mane sumpta hæc massa.*

Catapotia alia.

TRITVM *ambar & cera lutea exceptum, cordis regioni vtilissimè imponitur, ad sedandos dolores à flatibus aut alia quauis causa (modò calida non sit) prouenientes.*

EADEM *ratione qua senibus, melancholia laborantibus etiam conuenit, & paralyticis, si eo aut eius mixtura*

suffiantur,

ſuffiantur, aut cerebrum, totáque ſpina eo inungantur: etenim Ambar præ cæteris medicamentis neruos et cerebrum roborat. Quinetiam epilepticis fumus illius, naribus exceptus, conuenit, ſiquidem eos excitat, & ſi aßiduè id odorentur, non tam facilè, neque tam vehementer eo morbo corripiuntur.

Ambar inebriat.

I LLVD *admiratione dignum, quod Simeon Sethi ſcribit. Si quis Ambar odoretur antequam vinum bibat, eum veluti ebriū ferri; ſi verò iniiciatur vino, maximè inebriare.*

Liquid-ambar & eius oleum.

R ESINA *quam* Liquid-ambar, *& oleoſum quiddam, quod oleum de* Liquid-ambar, *vocamus, ad nos ex Hiſpania noua adferuntur, vtrumque odoratißimum, præſertim oleum, quod delicatioris & ſuauioris eſt odoris.*

Liquid-ambar.

Ocoçol.

E ST *verò Liquid-ambar reſina collecta per inciſionem ex arboribus vaſtæ magnitudinis, pulchris & ramoſis, cuius folia hederaceis ſimilia ſunt, Ocoçol Indi vocāt, cortice craſſo, cinereo, qui inciſus aut vulneratus craſſum Liquid-ambar eiaculatur, cui cortex comminutus, odoris cauſa admiſcetur, vt ſcilicet ſuauius & diutius ſpiret in ſuffitibus.*

V BI *naſcuntur eiuſmodi arbores, fragrantißimus eſt aëris odor, adeò vt Hiſpani primum eò appellentes, iſtic aromata naſci, atque adeò eas aromatiferas eſſe arbores exiſtimarent.*

T ANTA *quantitate in Hiſpaniam infertur Liquid-ambar, vt mercium vicem ſuppleat, vtribus & doliis eo impletis: eo etenim hic vtimur in ſuffitibus, odoramētis, paſtillis, Styracis liquidæ loco, cuius odor proximè ad hunc accedit: adeò autem validus eſt, vt celari, etiam ſuffitibus nō additum, non poßit, & totas ædes, ſi eius ſit copia, atque adeò plateas ſuo odore impleat.*

Liquid-ambar facultates.

P LVRIMVS *in medicina eius vſus eſt: nam calfacit, roborat, reſoluit, & anodinum eſt. Cerebrum, per ſe illitum, aut*

tum, aut aliis aromatibus admixtum, roborat, & doloribus liberat, omnigenosq; dolores à causa frigida, vt emplastrum impositum, mitigat. Ventriculo adprimè vtile, stomachici modo adhibitum: etenim ipsum roborat, concoctionem iuuat, digerit, concoquit, & appetentiam excitat.

CVM *Styracis, Ambari, & Moschi momento mixtum emplastri consistentia, & scuti forma super alutam extensum, omnibus prædictis morbis maximè prodest, eiusq; emplastri ob insignes facultates in hac vrbe laus est.* Calidum *in fine secundi gradus, humidum in primo.*

Oleum de Liquid-ambar.

EX *eo recèns collecto, & eo loco posito, vt per se tenuior eius substantia stillare possit, oleum quod de* Liquid-ambar *nuncupant, elicitur, multo perfectissimum, eoq; longè suauius. Sunt qui expressione etiam eliciant, vt maiorem quãtitatem colligant: nam chirothecis imbuendis plurimum absumitur.*

Eius facultates.

VTILE *est medicamentum ad plerosque morbos frigidos; nam calfacit, resoluit, et omnem tumorem emollit: itaque vteri tumoribus, obstructionibus prodest, mensesq; prouocat. Calidum ferè in tertio excessu.*

SCIENDVM *tamen est, plerosque hoc ex India inferre non perinde bonum, quoniam è ramis eius arboris comminutis et coctis, pinguedinem innatantem colligũt, vendúntque pro legitimo.*

EIVS *arboris pampini & summitates in fasciculos collecti vestibus & stragulis, ab Indis inseruntur, odoris gratia, in eúmque vsum Hispanis etiam vendunt.*

Balsamum.

Balsamum.

LAVDATISSIMVS *ille liquor, qui, ob excellentes & mirabiles effectus,* Balsamum, *ad veri Balsami (quod in Aegypto nascebatur) immitationem, nuncupatur, in Hispania noua elicitur ex arbore Punica malo maiore, cuius*

folia vrti-

folia vrticæ similia, serrata & tenuia sunt, Indi Xilo [Gomara Zilo] vocant.

Balsami extrahendi duplex ratio. Prior.

FIT *autem duobus modis. Vno, multis incisuris vulnerato arboris cortice, qui tenuis est, è quibus liquor emanat, tenax, subalbidus, excellentissimus & perfectissimus, sed adeò pauca quantitate, vt ad nos non inferatur.*

Altera.

Altero, Indis admodum familiari, in eliciendis succis ex quauis arbore. Ramos atque etiam truncos arboris assulatim & minutim concisos, in lebetem amplissimum iniiciunt, multa desuper adfusa aqua: bulliunt omnia & feruent quantum satis esse putant; igne sublato frigescere sinunt, & conchyliis oleum supernatans colligunt. Id verò est, quod in has regiones inuehitur, & quo vulgo vtimur, colore ex nigro rubente, odoris suauissimi. Vasculis argenteis, vitreis, stanneis, aut fictilibus vitratis asseruatur, aliam omnem materiem penetrans.

IN *medicina huius vsus receptus est, non nuperrimè, sed statim eo ferè tempore quo Hispania noua nobis patefacta est: nam cùm Hispani Indos sua vulnera hoc succo glutinare animaduerterent, illos statim imitari cœperunt.*

Balsami æstimatio.

CVM *primùm in Hispaniam illatum est, ob eius insignes facultates magna fuit, vt decet, æstimatione: eius vncia nunc viginti, nunc decem ducatis æstimabatur; at nunc temporis eius libra non pluris quàm tribus aut quatuor ducatis æstimari solet. Romam primùm delatum, eius vncia centum ducatis veniit: postea, tanta eius quantitate illata, vilescere cœpit, & etiam gratis quodammodo dari, vt solet in rerum abundantia siue raritate plerumque contingere. Nam cùm magno veniret, omnes eius virtutes admirabantur atque requirebant: postquam verò eius imminutum est pretium, non æstimatur, cùm tamen idem Balsamum sit quod fuit cùm centum ducatis vncia venderetur.*

ET *sanè, licet nihil aliud nobis intulissent Indiæ, quàm hoc mira-*

hoc mirabile Balsamum, Hispanorum tamen labor in illis inuestigãdis non inutilis existimandus est: etenim iam multis annis periit id Balsamum quod in Aegypto nasci solebat, nec vsquam gentium amplius inuenitur: idcirco nobis Deus opt. max. eius loco Balsamum nouæ Hispaniæ dedit, quod meo iudicio inferius non est Aegyptiaco, si mirabiles eius effectus & vtilitates consideremus.

Balsami triplex vsus.

TRIFARIAM verò in medicum vsum recipitur: nam aut interius assumitur, aut exterius inducitur, aut medicamentis chirurgicis admiscetur.

Interius assumptum.

INTVS assumptum mane ieiuno ventriculo, asthmaticis vtile est, & vesicæ doloribus: menses etiam ciet, vt & pessi modo subditum. Eius quatuor aut quinque guttulæ vino aut aqua rosacea in cochleari exceptæ & diluculo sensim in guttur instillatæ, sic vt linguam non contingant (nam Balsami sapor diutius in ore hærens forsitan nauseam etiam moueret) veteres stomachi dolores finiunt, eúmque roborant, colorémque commendant & anhelitum. Iocinori prodest, obstructiones aperit, atque iuuentam conseruat. Magnæ existimationis vir mihi probè notus, ab eius vsu nullos dolores sensit, & tametsi senex, tam validus est, vt iuuenis videatur. Phthisicos leuat, & sterilium vterum expurgat, pessi modo adhibitum.

Foris additum.

FORIS, calidum cum plumula illitum, omnes cruciatus ex humoribus frigidis prouenientes tollit, præsertim si linteum Balsamo delibutum adponatur. Tumores œdematodes discutit & absumit: quamlibet corporis partem roborat. Capiti illitum, cerebrum reficit & fouet, omnémque humorem noxium absumẽdo, dolores tollit. Paralyticis succurrit, cerebro, ceruice, spina, & ea parte quæ paralysi tentata est, inunctis: eadem ratione, ad omnes neruorum morbos & contractiones vtile est. Stomacho illitum, eum roborat, concoctionem iuuat, & flatibus obstructionibusq; liberat, sicuti

rat, ſicuti & Lienem, quem etiam emollit. Nephritidem, nec non ventriculi dolores à cauſa frigida aut flatibus ortos, calidum loco dolenti impoſitum ſedat: idem præſtat pani calido inditum, ſicq; adpoſitum. Vrinam ciet & expellit illitum. Summè laudatur in articulorum doloribus, præſertim coxendicum, quòd omnem duritiem & tumorem reſiduum diſcutiat.

Cheirurgicis medicamentis inditum.

CHEIRVRGICIS remediis inditum, valdè vtile eſt: & quia moleſtum eſſet omnia enumerare, eius iudicio ea relinquo, qui eo vtetur, vt id ſcilicet aliis medicamentis commiſceat, quæ ad rem vtilia eſſe iudicabit. Vulgare ſanè admodum eſt eo in recentibus vulneribus vti; nam ſtatim ea ſine ſuppuratione glutinat, quinetiam in iis vtile, vbi contuſio adglutinationem impedit; quòd ſtatim digerat, & reliqua præſtet quæ ad vulneris vſque glutinationem neceſſaria ſunt, vt non abs re Pauperum cheirurgia cenſeri poßit: eáque de cauſa paucæ ſunt in hac vrbe ædes, in quibus non ſeruetur Balſamum. Neruorum, iuncturarúmque vulnera præ reliquis medicamentis ad cicatricem perducit, contractionemq; prohibet. Capitis vulnera curat, modò cranium illæſum ſit: ſic etiam omnia recentia vulnera in qualibet corporis parte, modò ſint ſimplicia. Antiqua vulnera, per ſe, aut cum alio vnguento impoſitum, mundificat, & ad cicatricem perducit. In diuturnis febribus, ſpina eo calente inuncta dimidia hora ante paroxyſmum, & illico quinque aut ſex guttis eius in vino ſumptis modo prædicto, horrores diſcutiuntur, ſi ter aut quater id remedium repetatur.

GVSTV eſt acuto, & aliquantulum amaro: vnde colligere licet, adſtrictionis particeps eſſe, calidum & ſiccum in ſecundo gradu.

Balſamum pũrius.

NVNC ex noui orbis continenti magna quantitate inferri cœpit Balſamum per inciſionem extractum ex arboribus iis ſimilibus quæ in noua Hiſpania naſcuntur, vbi

Balſamum

Balſamum decoctione colligitur. Sunt autem eæ arbores vaſtæ magnitudinis, et ad radicem vſque ramoſæ, duplici ſeptæ cortice, altero craſſo Suberini modo, altero tenui, interno, materiem arboris amplectente. Ex eo quod inter vtrumque corticem eſt ſpacio, inciſione Balſamum educitur, alba limpidiſsimáque lacryma ſuauiſsimi odoris; qui inſignes eius facultates ſtatim prodit. Et certum eſt eius guttulam potiorem eſſe, alterius quod decoctione extrahitur libra, tametſi miraculoſos eius viderimus effectus.

Balſami arboris hiſtoria.

HVIVS *fructus (qui penes me eſt) exiguus pro arboris magnitudine: etenim ciceris aut piſi grano maior non eſt, amari guſtus aliquantulum, incluſus extrema ſiliqua anguſta, digitum longa, alba, & tenui. Eo fructu ſeſe ſuffiunt Indi, ad capitis dolores & deſluxiones.*

Balſami fructus.

Reſina abiegna.

IBIDEM *etiam colligitur liquor ſiue reſina, quam abiegnam vocãt, ex arboribus ſpuriis, quæ neque Pinus, neque Cupreſsi dici poſſunt, ſed Pino altioribus, & Cupreſsi modo rectis. In harum arborum cacumine veſiculæ quædam enaſcuntur nunc magnæ, nũc paruæ, quibus confractis guttatim ſtillat liquor admirandus, quem Indi diligenter conchis excipiunt, ſed tanto labore & moleſtia, vt multi viri exiguam admodum quantitatem ſingulis diebus cogant.*

Reſina Balſami facultatibus prædita.

EIVS *vſus eſt in omnibus ad quæ Balſamum conuenit: ſiquidem vulnera optimè curat, dolores ex materia frigida & flatulenta progenitos mitigat. Vtilis item eſt ſtomachi vitiis ab humore frigido aut flatibus, ſumpta ex modico vino albo, vt in Balſamo edocuimus.*

Reſina Carthaginenſis.

NVNC *etiam nobis mittit Carthago noui orbis prouincia reſinam quandam puriſsimam & odoratiſsimam, abiegna aut Terebinthina Veneta multò præſtantiorem, iiſdem facultatibus ſeu maioribus præditam, quàm ſit ſele-*

Reſina Carthaginenſis, & eius facultates.

ctissima Terebinthina. Experientia docuit, vtiliter iniici neruorum, articulorum, pedúmque vulneribus, & antiquis vlceribus: magno etiam commodo, ea elota & præparata matronæ sibi faciem oblinunt.

Tabaco.

PLANTA Tabaco *antiquitùs in vsu fuit Indis, Hispaniæ præsertim nouæ accolis; ad vulnera curanda. Paucos ante annos in Hispanias delata, magis ad ornandos hortos, quàm ob eius facultates: nunc verò multo celebrior est ob facultates, quàm propter elegantiam,*

Picielt. Tabaco.

NOMEN *legitimum apud Indos est* Picielt: *nam* Tabaco *nomẽ ab Hispanis illi inditum, ab insula quadam eius nominis, vbi frequentissima nascitur.*

Tabaco historia.

MAGNA *altitudine assurgit, & interdum malum Assyriam, quam Limonem vocãt, æquat, caule recto, multis prægrandibus ramis brachiato: folio mali Assyriæ ferè, sed ampliore, veluti Oxylapathi, colore viridi dilutiore, & aliquantulum hirsuto, vti tota planta est. Florem fert in summis ramis Campanulæ modo, cãdidum, medio purpurascentem, quo decidente succedunt veluti capitula papaueris nigri, quibus continetur semen valde exiguum, colore ex cinereo nigricante. Radix crassa est & multifida, & lignosa, intus crocea & amara, quæ facilè cortice suo delibratur: non intelleximus tamen aliqua facultate præditam esse.*

Tabaco natales.

NASCITVR *plerisque Indiæ locis, humidis præsertim & vmbrosis, & exculto leuiq; solo. Seritur omni tempore: cùm verò prodiit, à frigore præseruanda est, & secundum parietes plantanda ad eorum ornatum: siquidem toto anno viret, Citriorum modo.*

FOLIORVM *dumtaxat est vsus (tametsi eorum defectu quidam semine vtantur) eaq; vt asseruari possint, filo traiecta in vmbra suspenduntur & siccantur; deinde iis, aut integris, aut in puluerem tritis, vtuntur.*

CALI-

CALIDA & sicca est in secundo gradu: itaque calfacit, resoluit, mundificat & aliquantulum adstringit, vt ex sequentibus facultatibus iudicare licebit.

FOLIA huius plantæ calefacta & imposita, præsens in Cephalæa & Hemicrania sunt remedium, si morbus ex causa frigida aut flatibus ortus sit: sæpius verò sunt repetenda donec morbus tollatur: sunt qui caput oleo florum mali arantij prius inungant. Idem remedium rigidis ceruicibus siue Tetano vtile est, & in totius corporis doloribus ab eadem causa ortis.

Tabaco facultates variæ.

DOLORES dentium à causa frigida non modò finit, dente prius deterso aliquo linteo eius succo delibuto, & pilula ex eius folio confecta denti indita, sed etiam, ne corruptio serpat, prohibet.

PECTORIS vitiis, tussi veteri, asthmati, & similibus ex frigido humore ortis morbis, foliorum decoctum ex aqua, & eclegma ex eius decocto, vtilia sunt. Serapiũ ex saccharo & foliorum eius decocto paratum, paucaq; quantitate sumptum, putres humores pectoris eiicit. Asthmaticis interdum fumus eorum ore exceptus opitulatur: sed necessarias euacuationes præcedere opus est, si mora ferri possit.

Serapium ex Tabaco.

SVB cineribus calefacta folia, & sordida non excussis cineribus, calidaq; sæpius imposita, ventriculo perfrictionibus & flatibus laboranti auxilio sunt. Viridia folia alij manibus oleo inunctis confringunt, & sic imponunt. Ventriculi & Lienis obstructionibus folia pauxillo aceto intrita, diuq; illita vtilia sunt; quibus deinde folia calefacta, aut lineus pannus succo foliorum calente intinctus, superimponuntur. Foliorum defectu, puluis communi vnguento obstructiones aperiente excipitur, & pars obstructa, aut tumore affecta diu inungitur.

INDICÆ mulieres valde commendant in puerorum, & etiam grandiorum stomachi cruditatibus: nam ventre

Cruditatibus ventriculi.

inferiore prius inuncto oleo lucernarum, & foliis sub cineribus calefactis altero ventriculi regioni, altero tergori qua ventriculum spectat, positis, eas cõcoquunt, & aluum emolliunt, si quoties opus erit renouentur. Latas & teretes ventris tineas expellit foliorum succus cum saccharo coctus, & depuratus, pauca quantitate sumptus: vmbilico tamen etiam imponendum folium tritum, & aluus deinde clystere eluendus.

Nephritidi.

NEPHRITICIS *doloribus, folia sub cineribus, vt antè calefacta, & quàm calidè fieri potest adposita, magnum adferunt leuamẽ, idem remedium quoties opus erit repetendo. Commodè etiam clysteribus iniicientur, atque etiam fomentationibus, & emplastris admiscebuntur.*

Vteri suffocationi.

IN *suffocationibus vteri, folia probè calefacta, & vmbilico, vterique regioni imposita, præsens adferunt remedium: quòd si (vt fit interdum) animi deliquium subsequatur, fumus illorum naribus obiiciatur, ilico liberabitur: quod remedium Indicis mulieribus adeo vulgare est, vt ea de causa Tabaci folia diligenter adseruent & magnifaciant. Sunt verò qui odorata vmbilico prius admouent, deinde folium. Maximè autem conferunt aut Tacamahaca, aut oleũ de Liquidambar, aut Balsamum, aut Caraña, aut ex his omnibus emplastrum constans, & in vmbilico aßiduè gestatum.*

Articulorum dolori.

ARTICVLORVM *doloribus (modò humores frigidi sint, vel saltem non nimium calidi) efficacißimè folia calida adhibentur, aut eorum succo pannus lineus intinctus: etenim humores resoluunt & digerunt, ideóque etiam tumoribus œdematodis foliorum succo calido prius elotis, vtilißimè imponuntur.*

PERNIONES *sanare, si ter aut quater huius plantæ foliis fricentur, deinde pedes & manus aqua calida cum sale abluantur, experientia docuit.*

Tabaco alexipharmacum est.

VENENIS, *& toxico perniciosißimo, quo Cannibales suas sagit-*

suas sagittas illinunt, resistere, paucis abhinc annis experti sunt nonnulli: nam ante, sublimatum vulneribus inspergere solebant. Toxici autem vires infringere hac ratione sciuerunt Hispani.

CONTIGIT *vt quidam Cannibales in suis cymbis ad D. Ioannem de portu diuite nauigarent, Indorũ, atque etiam Hispanorũ (si quos reperissent) telis suis venenatis conficiendorum causa. Eò appellentes, Indos & nonnullos Hispanos conficiunt, plerosque autem vulnerant: cùm verò sublimato carerent, à quodam Indo edocti sunt, vt Tabaci succum expressum suis vulneribus imponerent, & ipsa deinde folia trita: sedati sunt ilico dolores, & ea symptomata quæ huiusmodi venena subsequi solent, venenum superatum, vulnera deinde curata. Ex eo, foliis huius plãtæ aduersus venena vti cœptum est. Rex ipse Catholicus, eius vires experiri volens, cani vulnus infligi iußit in gutture, & toxico, quo venatores vtuntur, illini, & paulo pòst foliorum Tabaci succum satis copiosè instillari, & ipsa folia trita supra vulnus ligari: liberatus est canis non sine omnium admiratione.*

Occasio experiendi Tabaci aduersus venena.

EODEM *modo venenatis pestiferisq́; carbunculis imposita crustas inducunt, deinde curationem adferunt: & ad ictus morsusq́; virul ntorũ animaliũ præsens sunt remedium.*

Carbũculis.

RECENTIBUS *vulneribus imposita, ilico sanguinem sistunt, eaq́; glutinant: quòd si maiuscula sint, vino prius eluentur, & labiis vulnerum coniunctis, succus foliorum inspergetur, & ipsa folia trita supra vulnus alligabuntur: postridie reliquisque subsequentibus diebus idem ordo seruabitur, victusq́; ratio necessaria.*

Recentibus vulneribus.

VETERA *vlcera, Gangrænásque succus instillatus, & folia trita imposita detergent, curant, & ad cicatricem perducunt, purgato videlicet prius corpore ex medici consilio, & mißione etiam sanguinis, si necessaria sit, facta: deinde obseruata quæ conuenit victus ratione.*

Gangrænis.

Animalium vlceribus.

PORRO non modò in hominibus eiusmodi vlcera curare, sed etiam in animalibus ipsa experientia docuit: nam per vniuersam Indiam frequentia vlcera vaccas, boues, & alia animalia infestant, quæ facilè ob regionis humiditatem extremam putrescunt & vermibus scatent: quibus solebant inspergere sublimatum, melioribus remediis destituti: sed cùm magno istic veneat, plerumque quod vlceribus inspergebatur pluris constabat, quàm animal quod curabatur, æstimari potuisset: Itaque Tabaci facultates in hominibus experti, illius etiam vsum ad putrida, fœtida, vermibúsque scatentia animalium vlcera transtulerunt, atque adeò compererunt, succum eius instillatum, non modò vermes necare, sed etiam vlcera mundare, deinde ad cicatricem perducere: prodest etiam iumentorum exulcerationibus, ideóque Indi Tabaci puluerem semper circumferunt.

Polypo.

QVENDAM noui nariū vlcere laborantem, è quo sanies manabat, non sine contagij suspicione: meo consilio instillauit foliorū Tabaci succum, à secunda instillatione multi vermes exciderunt, deinde pauciores, & post aliquot dies sanatū est vlcus, sed quæ erosa erant, non restituta. Illius etiam foliis impetigines, & capitis scabies vtiliter confricantur.

Tabaci fumus Indis frequens.

HÆC est celebrata illa Indicis sacerdotibus planta, qua vti solebant ad responsa danda. Etenim apud Indos moris erat Sacerdotes de bellorum euentu, aliisq́ magni momenti negotiis consulere. Consultus sacerdos, istius plantæ folia sicca vrebat, & eorum fumum tubulo seu cannula quadam in os excipiebat, deinde quasi in extasin quandam raptus, cadebat, omni motu priuatus; sicq́ permanebat aliquamdiu. Discussa eius fumi facultate, ad se redibat, referebátque negotium cum dæmone contulisse, & responsa dabat ambigua, vt, vtcumque euentus succederent, illis facilè persuaderet, sic se prædixisse: eoq́ modo barbaros illos homines miserè decipiebant.

CÆTE-

CÆTERVM *vulgus etiam Indorum eum fumum per os & nares recipit animi gratia, cùm insomnia videre interdum, & extra se quasi rapi volunt, & etiam de suorum negotiorum euentu, ex insomniis quæ illis apparuerint pronunciaturi.*

AT *non est recens, plantas quasdam inueniri, quæ manducatæ, aut intrò assumptæ, vanas species & imagines obuersari faciant. Siquidem Diosc. cap. de Solano manico, seu furioso, eius radicem drachmæ pondere ex vino potam, facere species vanas imaginesq; non iniucundas obuersari scribit, sed duplicatum eius modum ad tres vsque dies, mentis alienationem afferre, quadruplicatum interimere. Anisum si quis dormiturus edat, somnia excitari iucunda & suauia: contrà Raphani esu, grauia & turbulenta. & sic de plerisque aliis.*

Solanum furiosum.

Anisum.

Raphanus.

GARÇIAS *ab orta refert Bangue plantæ succum aliis admixtum, mentis alienationem facere, insomnia excitare, & omni solicitudine liberare, veluti etiam Opium, quod Orientalibus Indis admodum familiare est.*

Bangue.

Opium.

SIC & *nostri Indi, oneribus ferendis aut aliis laboribus defatigati, Tabaci fumum hauriunt, & ilico, quasi mente alienati, corruunt: excitati verò, refocillatos eo somno, & vires recuperatas sentiunt. Eorum exemplum secuti Aethiopes pro mancipiis eò deducti, nimis frequenter eum hauriunt; quo fit, vt eorum domini egregiè eos castigent, & illorum Tabaco exurant, quo illis ansam auferant sæpius illo vtendi.*

VSVS *est etiam Tabaci apud Indos, famis sitisq; sedandæ gratia hoc modo. Conchylia quædam cochlearum fluuiatilium vrunt, deinde atterunt calcis modo; huius & foliorum Tabaci æquas partes sumunt, manduntq;, donec ex vtrisque massa quædam fiat, quam in pilulas piso maiores confingunt, atque in vmbra siccant, & in vsum reponunt.*

Pilulæ famem sitimque sedãtes.

Facturi iter per deserta, vbi neque cibum, neque potum inuenturos se putant, eas pilulas secum deferunt, ex iis vnam inter labrum inferius & dentes reponentes, eius liquorem aßiduè sorbent, ea absumpta, aliam reponunt, atque item aliam, donec peregrinationem absoluant, triduanam interdum, aut quatriduanam; atque ea ratione toto eo tempore neque famem sibi molestam esse, neque sitim asserunt: cuius causam esse puto, quòd sorbentes aßiduè pilulas illas, etiam humores pituitosos è cerebro eliciūt, qui deglutiti & in ventriculum demißi, naturalem eius calorem humectant, sed ab eo tandem absumuntur, aliorum ciborum defectu: vt in multis animalibus obseruare licet, quæ tota hieme in suis latibulis se continent sine alicuius alimenti copia, quia calor naturalis occupatus est in pinguedine absumenda, quam æstatis tempore collegerunt.

HÆC *sunt quæ de celeberrima hac planta Tabaco, eiúsque facultatibus colligere potui.*

BRASILIANIS, à quibus semen primùm in Lusitaniam delatum, hęc planta dicitur Petum; Galli, quòd D. Ioannes Nicotius, Regius aliquando in Lusitania Orator, eius semen primus ad Reginam matrem detulerit, illiusque facultates docuerit, Nicotianam & Herbam Reginæ nominarunt. Alij, Herbam sanctam, ob insignes eius virtutes, nuncuparunt. Ouiedus lib. Hist. xj. cap. v. in Hispaniola insula, vbi copiosè tum temporis nascebatur, Perebecenuc vocari tradit: mihi cum Hyoscyami nigri descriptione plurimum conuenire videtur.

Petum. Nicotiana. Herba Reginæ. Herba sancta. Perebecenuc. Petum historia.

EST verò ea planta trium aut quatuor cubitorum altitudine, interdum amplior, multis alis crassisque ramis concaua, folia numerosa, ampla densa seu carnosa, pinguia, graui odore, feruido & acri gustu. Flos extremis ramis nascitur copiosus, ex albo purpurascens, oblongus & tubæ in modum concauus, extrema parte latus & pentagonus, cuius color frigoribus magis intendi solet. Huic succedunt siliquæ Digitali ferè similes, semine plenæ ex rufo nigricante, pusillo, Papaueris multo minore.

Petum genera duo.

EIVS duo sunt genera. Nam vnum amplo latoque est folio, interdum cubitali longitudine, pedalique latitudine sine pediculo caulem amplectente. Id altius assurgit, & flos ordine per ramulorum longitudinem illi nascitur, dilutior aliquantulum. Alterum paulo minore est folio, Solano, quod Bellam donam vulgò vocant, simili; sed acutiore, longoque pediculo ramis inhærens: flores huic veluti per vmbellas nascuntur saturatiores aliquanto. Vtriusque radix lignosa est & multifida.

FLORET





FLORET calidioribus regionibus Iunio & Iulio, ſemen Septembri matureſcit (vidi in Luſitania tota hieme florentem) at hîc à menſe Auguſto in hiemem vſque floret, & ſubinde ſemen profert, deinde primo gelu flacceſcit, peritque tota, neque hieme aſſeruari poteſt, niſi admodum difficulter, vel in fictilibus aut capſis ligneis.

NASCITVR omni ſolo, & ſemel ſata, ſemenque ad maturitatem perducens, ſeipſam deinde ſerit, nec opus habet alia ſatione. Si tamen ſerenda erit, Auguſto aut Septembri id fiat, quoniam ſemen exiguum diutiſſimè ſub terra latet antequàm germinet: & Martio aut Vere ſata, primùm Auguſto germinat. — Natales.

APVD nos diligenter colitur, non tam ornatus gratia, quàm ob inſignes facultates, præſertim à nobilibus quibuſdam matronis rei herbariæ ſtudioſis, quæ foliis eius recentibus, aut in vmbra ſiccatis, & ſtillaticio illorum liquore vitreis organis extracto, frequenter vtuntur ad vlcera antiqua, putrida, maligna, gangrænas, ſcabiem, impetigines, lichenes, oculorum nebulas, felici cum ſucceſſu; multisque miſeris ruſticis auxilio ſunt. — Facultates.

SVNT qui eius folia ſingulis diebus mane à ieiunis mandi iubent, vt podagra liberētur, quoniam multam pituitam in os attrahat, eamque in partes inferiores defluere prohibeat.

CAROLVS Stephanus in prædio ruſtico Gallico lib. 2. cap. 76. experientia comprobatum eſſe ſcribit, eius folia ſtrumis vtiliter illini, eiusque ſtillaticium liquorem aſthmaticis auxilio eſſe. In ſumma, Panacea quædam eſt ad omnis generis morbos.

ALIVD eius genus, per omnia minus, folio rotundiore, nec hirſuto pinguíue, licet ſucculento, flore minore, & per extremum rotundo, palleſcēte, ante viginti annos Europæ innotuit, Dodon. Hyoſcyamum luteum nuncupauit. Ad pleraque conferre etiam exiſtimatur, verùm ſuperiore longè imbecillius. — Petum tertium.

Herba Ioannis Infantis.

HIC *prætermittenda non videtur ea planta qua vſi ſunt ij qui Hiſpaniam nouam nobis aperuerunt, in curandis vulneribus. Cuius vſum primus oſtendit Indus quidam Hiſpani famulus, nomine Ioannis Infantis, à quo hæc planta denominata eſt.* — Herba Ioannis Infantis.

EXIGVA *eſt planta, foliis Oxalidis, aliquantulum villoſis, ſiue hiſpidis.* — Eius hiſtoria.

VIRIDIS *præmanſa aut trita, vulneribusque impoſita, ſanguinem ſiſtit, eaque conglutinat. Neruorum aliarumque partium vulnera digerit, & mundat, & demum ad cicatricem perducit. Iiſdē viribus pollet ſicca in pollinem redacta.* — Facultates.

Radices venenis aduerſantes.

EX *Charcis prouincia Perüana, radices quædam aduehuntur* — Radix venenis reſiſtens.

uehuntur Iridis radicibus valde ſimiles, ſed minores, & ficulnei folij odore.

Contrayerua.

HISPANI *Indias inhabitantes* Contrayerua *appellant, quaſi dicas alexipharmacum, quoniam earum puluis ex albo vino ſumptus, aduerſus omne venenum, cuiuſcumque tandem ſit generis, præſentißimum eſt remedium, (vno ſublimato excepto, quod ſola lactis potione extinguitur) vomitione illud reiicere faciens, aut per ſudores euacuans. Sed & amatoria pocula, eo puluere hauſto, reiici ferunt. Ventris etiam animalia pellit.*

Temperamentum.

GVSTATA *radix, aromaticum quiddam ſapit cum acrimonia coniunctum: quare calida videtur ſecundo gradu.*

Guayacan.

TRIA *ex Occidentali India deferuntur hodie toto orbe celebratißima, quorum in Medicina facultates adeò inſignes repertæ ſunt, vt numquam auditum ſit, tam incurabiles morbos vllis aliis medicamentis ſanatos fuiſſe; nempe, Lignum quod Guayacum vocãt, Radix Chinæ, Sarçaparilla. De China, quæ à Luſitanis ex India Orientali adferri putatur, ſuo loco dicemus. Auſpicabimur itaque à Guayaco, veluti primo medicamẽto ex Indiis delato, & omnium optimo, vt ipſa experientia & multorum annorum vſu comprobatum eſt.*

Guayacan.

GVAYACAN, *à noſtris lignum Indicum dictum, abundanter naſcitur in Inſula S. Dominici, quæ fuit prima noui orbis ab Hiſpanis occupata: cuius vſus primùm hac ratione nobis innotuit.*

Lues venerea.

MAGNIS *doloribus morbi Gallici (quem ab Inda muliere nactus erat) Hiſpanus quidam torquebatur, eius famulus Indus, in ea prouincia Medicum agens, aquam Guayaci illi propinauit, qua non ſolum magnis illis cruciatibus liberauit, ſed priſtinæ ſanitati eum reſtituit: eius exemplo, plurimi alij Hiſpani ſimili morbo infecti, curati ſunt. Eius*

morbi

morbi cura Hiſpali ſtatim euulgata eſt, ab iis qui ex ea inſula redierunt; hinc per totam Hiſpaniam, & inde per vniuerſum orbem, quem hæc ſcabies occuparat. Et certè in hoc morbo curando, nullum eſt medicamentum eo præſtantius aut certius: nam ſi, vt decet, procedat curatio, & ſuo tẽpore iſta aqua propinetur, certiſſimum eſt, ei morbo ſanitatem perfectam adferri; nec recidiuam eum pati qui tali morbo laborabat, modò in idem cœnum non ſe prouoluat denuò. Sicq; Deo viſum eſt, vt vnde manauit morbus, inde adferretur remediũ: nam ex Occidentali India primùm huc perlata eſt eius morbi origo, præſertim autem ex inſula S. Dominici, vbi hic morbus adeò familiaris eſt, veluti nobis ſunt papulæ ſeu morbilli, neque eius contagium magnoperè quiſquam reformidat. In hũc autem modum propagatũ fertur.

Lues venerea Europam inuadit.

ANNO ſalutis humanæ 1439. eo bello quod Neapoli geſtum eſt à Rege Catholico aduerſus Galliæ Regem Carolum cognomine magno Capite, Chriſtophorus Colonus, ex prima illa profectione, quam noui orbis conquirendi cauſa ſuſceperat, rediit: & inuentis S. Dominici aliiſq; inſulis, inde Neapolim (vbi tum Rex Catholicus erat pace cum Gallo facta) viros & mulieres deduxit. Commeantibus vltrò citroq; exercitibus, Hiſpani primùm cum Indicis mulieribus, & Indi cum Hiſpanis conſuetudinem habuerunt: deinde in Italos & Germanos ſerpſit hoc malum, poſtremò etiam ad Gallos, & ſic per vniuerſum orbem.

Morbus Gallicus.
Morbus Neapolitanus.
Scabies Hiſpanica.
Serpigo Indica.

INITIO diuerſa nomina ſortitum eſt. Hiſpani exiſtimantes à Gallis contagium veniſſe, morbum Gallicum nuncuparunt; Galli contrà, Neapoli ſe conſecutos eſſe putantes, Neapolitanum vocarunt; Germani, ex Hiſpanorum contubernio hanc ſcabiem ad ſe manaſſe videntes, Scabiem Hiſpanicam appellarunt; alij Serpiginem Indicam, eamq; veriſſimo nomine, cùm inde prima ſit huius mali origo. Inter primarios tamen eius ætatis Medicos, variæ opiniones fuerunt de

Meditorum disceptatio de origine morbi Gallici.

runt de huius morbi causa & origine. Nonnulli ex cibis corruptis, succumq; melancholicum & adustum generantibus; quibus in summa rerum inopia exercitus vesci solet, quales sunt plantæ siluestres, olera, radices, caro asinina, equina, originem sumpsisse existimabant. Alij siderum Saturni & Martis coniunctionibus acceptum ferebant; eamq; ob causam varia nomina indiderunt: vti Lepræ, Lichenum, Mentagræ, Sphaceli, Elephantiasis: & cùm certam morbi qualitatem assequi non possent (nouum morbum esse ignorantes) ad prædictorum morborũ à veteribus descriptorum genus aliquod reducere conabantur.

Guayacan.

CÆTERVM vt ad institutum reuertamur, Guayacan nomen est Indicum, sed per vniuersum orbem cognitum, tametsi etiam à nonnullis Lignum Indicum nuncupetur.

Lignum Indicum.

DE hoc ligno multi multa scripsere, aut Ebenum esse dicentes, aut Buxi speciem, aut aliis nominibus appellantes. Sed vt nouum arboris genus est, nec in his regionibus, aut vllis aliis toto orbe Veteribus descripto conspectum, sed in nuper inuentis solummodò; sic nobis noua erit arbor: vt vt sit, magna est, Ilicis magnitudine, ramosa, matrice magna, nigricante, materie quàm Ebenum duriore: cortice crasso, gummoso seu pingui; &, cùm siccum est lignum, facilè decidente: foliis exiguis & duris, flore luteo, quem subsequitur fructus rotundus, solidus, semina in se cõtinens Mespili modo. Frequens in insula sancti Dominici.

Guayacan historia.

ALIVD eius genus in insula S. Ioannis de portu diuite, huic vicina, postea repertũ est, superiori ferè simile, sed minus omnino, & propemodum sine matrice, odoratius & amarius superiore, quo relicto, huius nunc vsus est; & ob mirandos effectus Lignum sanctum nuncupatur, nec abs re, quandoquidem (ipsa experientia teste) altero præstantius est: attamen vtriusque facultates sunt insignes in

Guayacan genus alterum.

Lignum sanctum.

curando

curando morbo Gallico, atque adeò vtriusque coniunctim aut separatim propinatur aqua, cùm ad morbũ iam dictum, tum ad alios plerosque hac ratione.

Guayaci decoctum.

LIGNI *minutim concisi, aut eius scobis vnciæ duodecim, corticis eiusdem ligni contusi vnciæ duæ in tribus aquæ sextariis macerantur fictili nouo aliquantulum capaciore, viginti quatuor horarum spatio: fictili bene obturato, lento & luculento igne coquantur, ad duorum aquæ sextariorum consumptionem. quod inde colligi poterit, si dum primum aquæ sextarium infundis, bacillo aquæ altitudinem metiaris. Cocta aqua refrigeratur, colatur, & fictili nouo asseruatur. Statim supra idem lignum, quod decoctum fuit, inijciantur denuo quatuor alij aquæ sextarij, coquantúrque ad vnius consumptionem: coletur hæc aqua, & seorsum adseruetur. Sumitur autem hoc modo.*

Decocti vsus

INFIRMVS, *purgato corpore ex medici consilio, cubiculum deligit apricum, quò neque frigus neque aër penetrare potest. Lectum ingressus, diluculo, aquæ prioris calidæ vncias decem sumat, & egregiè operiatur vt sudare poßit duarum horarum spatio: deinde sudore abstersо, indusium calefactum induat, atque linteamina mutet: quatuor deinde pòst horis, passæ illi dabuntur & amygdalæ, panisq; biscoctus, neque affluenter, neque parcè; & de aqua secunda bibet quantum satis erit, etiã interdiu. Octo horis postquam comederit, ex priore aqua calente denuo vncias decem hauriet, sudabit itẽ duabus horis, & à sudore, vti superius, mundabitur: vna post sudorem hora, de iisdem paßis, amygdalis, & pane biscocto cœnabit, & ex aqua secunda bibet. Seruabitur hic ordo quindecim diebus prioribus, nisi vires nimium collabantur, quia eo casu, etiam præter supradicta, pullus gallinaceus assus ei concedetur. In minus robustis, qui extremam illam victus rationem ferre non possunt, nouem dies sufficient, quibus elapsis, pullus exiguus assus similiter*

liter

liter concedetur. Si verò æger adeò tenui est valetudine, vt prædictam istam victus rationem nullo modo ferre possit, ab initio pullus gallinaceus exiguus illi dabitur, cibi quãtitatem sensim augendo. Elapsis quindecim diebus, decimo sexto purgabitur decem drachmis pulpæ caßiæ fistulæ per cribrum transmissæ, aut alio simili medicamento, & eo die tenuiorem aquam, siue secundæ decoctionis bibet. Decimoseptimo die ad priorem ordinẽ redibit, sumetq́ue mane & vesperi aquam prioris decoctionis, sudabit, eademq́ue victus ratione vtetur, nisi quod pulli loco, dimidiam gallinam assãm edere poterit, & sub finem diætæ, aliquantulum plus, eamq́ue victus rationem in vigesimum vsque diem producet, quo tempore per cubiculum vestitus, & bene amictus deambulare poterit. Quibus elapsis denuo purgabitur, & per alios quadraginta dies aquam bibet, selectißimam victus rationem obseruando in rebus non naturalibus, mulieribus abstinendo, & vino, cuius loco simplicem eiusdem ligni aquam, aut, si eam fastidiet, aquam in qua anisum & fœniculum decocta sint, bibet, eritque cœna sobria, & sine carnibus.

HÆC *est optima sumendæ aquæ Guayaci ratio, qua multi desperati morbi curantur: atque ea aqua non est præstantius vllum remedium ad curãdam luem veneream, cuiuscumque tandem sit generis: radicitus enim eam extirpat.*

Guayaci facultates.

CONVENIT *item hydropicis, asthmaticis, epilepticis, morbis vesicæ & renum, doloribus iuncturarum, omnibus morbis ab humoribus frigidis & flatibus procedentibus, & diuturnis, quibus inutilia fuerunt ordinaria medicamenta, præsertim si morbum Gallicum subsequantur.*

Guayaci serapium.

PLERIQVE *hoc ligno varia medicamenta faciunt, & inter illa serapium, quod sanè admodum efficax est: at meo iudicio huius ligni vsum nemo vtiliorem experietur, quàm superius descripta ratione, sine vllius alterius medicamenti admixtione. Dentes etiam confirmat, & dealbat,*

si sæpius

si sæpius ea colluantur. Calidum & siccum est in secundo gradu.

NON incommodè huc referenda videtur arbor, cuius Theuetus lib. Singularium cap. 50. meminit, Brasilianis *Hyuourahé*, id est, res rara nuncupata.

Hyuourahé.

ARBOR est procera, cortice externa parte argenteo, interna subrubro, & cùm recens à ligno detrahitur, lacteũ humorem resudante, gustu salis, sed ad glycyrrhizæ saporem accedente: fructum fert pruno mediocris magnitudinis æqualem, auri purissimi colore, nucleum continentem exiguum, sed suauem admodum & tenellum, ægrisque valde expetitum. Illud verò propè incredibile, quòd ait alternis solummodo quindecim annis fructiferam esse, & eum qui arborem demonstrabat, ter aut quater dumtaxat fructum in vita edisse.

Hyuourahé historia.

MIRA facultate præditus est eius arboris cortex, & Guayaco non inferior putatur, ideoque à Christianis istic degentibus eius loco vsurpatur.

Hyuourahé cortex Guayacan vices supplet.

EIVS verò vtendi ratio hæc est: Corticis minutim concisi certa quantitas in aqua decoquitur, trium aut quatuor horarum spatio, donec vini rubri dilutioris seu clareti colorem contrahat. Ex eo decocto bibunt per quindecim aut viginti continuos dies, obseruata leui diæta, luisque venereæ doloribus ita liberantur. Verùm non modò vtile est hoc decoctum in morbo Gallico, sed etiam in reliquis frigidis, pituitosisque: nam humores extenuat & exsiccat, nec iniucundum est palato.

Præparandi & vtendi ratio.

China.

NEMO *miretur, si dixero ex Occidentali India Chinam deferri, quandoquidem vulgo Lusitani ex Orientali India eam adferant. Nam cùm ex Hispania noua & Peru vir illustris Dominus Franciscus de Mendoça rediit, magnam quandam radicem & alias paruulas mihi ostendebat, & percontabatur an eas nossem: Chinæ radices esse, sed admodum recentes & integras respondebam: tum ille, Sanè recentes sunt, nam ipse eas in Hispania noua collegi, nec mireris istic Chinam nasci, siquidem breui videbis etiam inde Aromatum abundantiam deferri. Id facilè mihi persuasit, postquam vidi cum Rege conuenire de Aromatum copia in Hispanias inducenda, quæ iam ipse in Hispania noua serere & colere cœpisset. Vidi Gingiberis atque Chinæ radices recentissimas inde delatas.*

China Occidentalis.

EST *autem* China, *Arundinis maioris radici similis, nodosa,*

Chinæ historia.

nodosa, intus alba, interdum rubescens, foris rubra. Optima est recens, ponderosa, solida, pinguis, non cariosa, sapore insipida.

Chinæ natales.

NASCITVR *in China Orientalis Indiæ prouincia, Scythiæ atque Sericaniæ finitima, maritimis locis, arundinis aut vluæ palustris modo.*

Chinæ vsus apud Indos.

SOLIVS *radicis est vsus apud Indos, ad curandos difficiles morbos, apud quos magno in pretio est. Propinatur eius aqua in diuturnis & acutis morbis febribus præsertim, etenim sudores prouocat, cuius rei gratia multi sanantur. Triginta sunt circiter anni, quòd Lusitani primum in has regiones eam intulerint, præclara de eius facultatibus prædicantes aduersus omnis generis morbos, sed maximè Luem veneream, in qua mirabiles effectus præstitit. Eius autem parandæ hæc est ratio.*

Præparandę Chinę ratio.

RADICIS *Chinæ minutim concisæ vncia fictili nouo imponitur, huic adfunduntur aquæ tres sextarij, maceratur viginti horarum spatio: fictili obturato, coquitur lento igne ex prunis incensis ad dimidias, quod ea ratione deprehendetur quam in Guayaco edocui, frigescit, colatur, atque in fictili nouo asseruatur loco aprico, aut iuxta ignem, vt diutius maneat incorrupta.*

Aquæ Chinæ sumendę modus.

PVRGATO, *vt decet, corpore, collocatus æger loco aprico, & conueniente, ieiunus dictæ aquæ calidæ decem vncias sumet, duas horas aut paulo diutius sudabit: sudore deinde absterso, indusium & linteamina, mundis, & calefactis mutabit, deinde in lectulo duas aut tres horas perdurabit, postea vestitus, calidè se in cubiculo continebit, quò neque aër neque frigus permeabit, genio indulgens & lepidis colloquiis se oblectans. Circiter vndecimam, dimidium pullum coctum, aut gallinæ quartam partem cum pauco sale edet, initio prandij cyatho iusculi epoto: pro bellariis carnes cotoneorũ adponentur: potus erit similis aqua, quam*

ieiunus

ieiunus sumpsit, quia decocti tantummodo vnum genus est. A sumpto iusculo, vuas arillis emundatas, aut pruna passa sine oßiculis, & panis bene cocti crusta, biscoctúmue initio prandij edere poterit. Si interdiu bibere volet, eadem aqua cum conserua aliqua propinetur. Octo post prandium horis lectum denuo ingrediatur, alias decem aquæ vncias quàm calidè poterit bibat, duas horas sudet, sudore deterso, indusium et lintea calefacta mutet, post horam cœnet cōseruam aliquam, aut vuas passas, aut amygdala, & aliquantulum biscocti: de eadem aqua bibat, postremò cotoneorum carne vescatur, potu deinde abstineat. Hæc victus ratio triginta continuis diebus obseruanda, nulla alia purgatione adhibita, sed per cubiculum calidum obambulans & sese oblectans, ab omnibus abstineat quæ illum offendere possunt. Purgatione absoluta, bona victus ratio seruāda est, quadraginta continuis diebus, vinoq; abstinendum & mulieribus: potus erit Chinæ superioris, decoctæ & exiccatæ in vmbra, vncia vna, in tribus aquæ sextariis denuo bullita ad dimidias.

Chinæ facultates.

AD varij generis morbos vtilis est hæc aqua, luem veneream cuiuscumque generis, vulnera & vlcera antiqua, tumores scirrhosos discutiens, articulorum dolorem soluens, & qualemcumque podagram, sed coxendices præsertim curās. Inueteratos capitis dolores mitigat, & stomachi: desluxiones omnes & Rheumatismos sistit, bonum colorem conciliat, icterum soluit, & omnem hepatis intemperiem emendat, ad quam valde celebratur. Paralysin & omnes neruorum morbos sanat, atque vesicæ: enterocelis vtilis, quia humorem vnde generantur, absumit: frigidis omnibus morbis & melancholicis conuenit, ventriculum roborat, & omnes flatus discutit. Febribus diuturnis, quotidianis & erraticis prodest, sudoris insigni prouocatione, qua etiam in pestilentibus febribus vtilem quidam arbitrantur.

Chinæ temperamentū.

SICCA est in secundo gradu cum exiguo calore, idque

deprehendere licet ex eo, quod aqua, cum Guayaci, tum çarçæ-parillæ calefacit, & sitim excitat, hæc neque sitim ciet, neque caloris alicuius indicium relinquit. Nobile proculdubio medicamentum, quod in prædictis morbis admodum efficax expertus sum.

De China Orientali, quæ sanè aliter describitur à Garçia lib. 1. cap. 38. qui plura volet, cōsulat eius Aromatum historiam, quam ante aliquot annos Latinam fecimus.

çarça-parilla.

çarça parilla ex Hispania noua.

Post *Chinam, çarça-parilla, cuius vsus huic vrbi primum ab hinc circiter viginti annis innotescere cœpit, ex Hispania noua huc translata est, quoniam ea Indis pro præstanti medicamento erat, ad multos variósque morbos.*

çarçæ-parillæ historia.

Planta *multis radicibus nitens, duos cubitos aut eo amplius longis, colore cinereo dilutiore, quæ interdum tam altè demittuntur, vt qui integras eruere volet, ei profunda foßione opus sit: ramis nodosis & lignosis, qui facilè desiccantur: florésne aut fructum proferat, ignoramus.*

çarça parilla ex Honduras.

Illa *multo meliorem & efficaciorem nobis deinde protulit prouincia Honduras, à superiore differens, quòd illa candidior est, ad pallorem tendens, & gracilior; hæc verò cinerea, nigrior, atque craßior.*

çarçæ delectus.

Deligitur *nigrior, recens, non cariosa, fractu contumax, quæq́ assulatim frangitur, & ponderosa: nam quæ cariem sensit, & dum frangitur puluerulenta est, inutilis existimatur.*

Nominis occasio.

Cum *eam Hispani primum viderunt, çarçæ-parillæ nomen indiderunt, propter cognationem, quam cum nostra çarça-parilla (quæ smilax aspera est) habet. Certè nostratem expertus sum simili facultate præditam, cum ea quæ ex Hispania noua adfertur, ad quam magis accedit quàm ad eam quæ in Honduras inuenitur. Gustu insipido est, & sine acrimonia, nec eius aqua, hordeacea sapidior est.*

Longe *alia erat eius vtendæ ratio cùm primùm in medicinam*

medicinam recepta est, quàm nunc est: tum enim Indorum consuetudo obseruabatur, quam in suis morbis curandis vsurpare solent, ad quos profligandos maximæ reperiebatur efficaciæ. Verùm nostri sæculi deliciæ in causa fuerunt, vt eodem quo Guayaci aqua modo nunc propinetur.

Çarçæ præparandæ apud Indos ratio.

ÇARÇÆ-PARILLÆ selibra minutim concisa aqua macerabatur, deinde in mortario diu tundebatur, donec omnino in mucaginem quãdam resolueretur, quam deinde colabant, & exprimebant. Huius liquoris ita expreßi satis capacem cyathum calidum mane hauriebant, deinde stragulis sese tegebant, & duarum horarum spatio sudabant. Quod si interdiu sitis eos vrgeret, idem mucor illis potus erat. Sub noctem, alium eius calentis cyathum hauriebant, atque tantundem temporis, vt mane sudabant. Hic ordo triduo integro obseruabatur, vt neque aliud ederent aut biberent, præter eum lentorem calidũ expressæ Çarçæ-parillæ. Ea ratione præparatam ego initio plerumque propinaui, multosq; melius curaui, quàm nunc sanãtur. Subsecuta est alia eius propinandæ ratio, videlicet.

Çarçæ parandæ altera ratio.

DVÆ vnciæ çarçæparillæ, lotæ, confractæ & minutim concisæ, in nouum fictile cum tribus aquæ sextariis iniiciuntur, & viginti quatuor horarum spatio macerantur: obturato fictili, coquuntur lento igne, è prunis incenso, ad duorum sextariorum consumptionem, eadem ratione vt in Guayaco diximus: refrigerãtur, colantur, & fictili vitrato reconduntur. Eadem deinde çarça illo ipso fictili aqua pleno maceratur, aliquantulum feruet, frigida colatur, & fictili vitrato asseruatur.

Vtendę modus.

PVRGATVS, vt decet, æger, & calido cubiculo se continens, mane decem vncias prioris çarçæ-parillæ aquæ hauriet; sudabit duas horas, sudore deterso, indusium & linteamina mutabit, vt in Guayaci potione dictum est. Idem sub noctem, octo post prandium horis (nam sub vndecimam

prandebit) faciet: post sudorem vuas passas, amygdala, & panem biscoctum cœnabit, & de secunda aqua bibet. Quindecim diebus hunc ordinem obseruabit, nisi imbecillæ fuerint vires, tunc enim conceditur vsus carnium exigui pulli aßi, sensim quantitatem augendo. Lecto se continebit ad minimum nouem diebus prioribus, reliquis in cubiculo sedebit, aut deambulabit, frigus & aërem fugiens. Decimoquinto purgabitur leni aliquo medicamento, atque etiam trigesimo die, omnia ea obseruando quæ in Guayaci decocto sumendo enarrauimus. Sed etiam post trigesimum diem bona victus ratione per quadraginta dies vtetur, vinóque abstinebit & mulierum congressu. Hæc est vulgaris aquæ çarçæ-parillæ sumendæ ratio, cuius præparandæ modos secretiores etiã expertus sum, quos hic recensere non pigebit, ne quid eorum prætermittamus, quæ ad çarçam-parillam pertinẽt, quandoquidem medicamentum est, cuius vsus & facultates maximè celebrantur.

IAM annus est quintus decimus, quòd Syrupum confeci, non modò in hac vrbe, sed tota Hispania laudatißimum, ad morbum Gallicum, atque alios profligandos: nam neque calfacit neque inflammat, Guayaci videlicet siccitate temperata, & çarçæ-parillæ calore mitigato: hoc modo.

çarçæ syrupus prior.

ÇARÇÆ-PARILLÆ vnciæ duæ, Guayaci quatuor, vt suprà dictum est, præparatæ, Zizipha octodecim, pruna passa vigintiquatuor, vtraque oßiculis repurgata, florũ Borraginis semuncia, violarum tantundem, hordei mundi aliquot grana, in tribus aquæ sextariis lento igne coquuntur ad duorum sextariorum consumptionem colantur, & decem huius decocti vnciis, vna syrupi violati admiscetur. Calidus mane & vesperi sorbendus datur, eodem seruato ordine qui suprà dictus est, sudorem etiam (si prouocabitur) detergendo. Conceditur ab initio esus pulli gallinacei exigui, & reliqui cibi suprà enumerati, & bibitur simplex aqua çarçæ-parillæ, quæ

Vtendi ratio.

rillæ, quæ fit ex eius semuncia in quatuor aquæ sextariis cocta, ad vnius consumptionem. Ea ratione curātur cùm omne genus morbi gallici, tum reliqui, quos aqua Guayaci, Chinæ, aut çarçæ-parillæ curari diximus.

çarçæ aqua simplex.

Fit item alius Syrupus huiusmodi. çarçæ-parillæ octo vnciæ cõfractæ & cõcisæ, in quatuor aquæ sextariis ad trium consumptionem coquuntur, in eo qui superérit sextario, sacchari libræ quatuor iniiciuntur, fitq; Syrupus, vt moris est. Eius Syrupi tres vnciæ mane, totidem nocte sumuntur, prandium esto è cibis boni succi, cœna sobria, potus è simplici çarçæ-parillæ aqua. Eo vtatur donec absumptus sit, quo tempore ad sua negotia peragenda egredi non vetabitur. Curat hic Syrupus plerosque ex morbis suprà enumeratis, sine molestia.

çarçæ syrupus alter.

Ex ea etiam fit puluis in hunc modum. Neruo illo interiore seu matrice çarçæ-parillæ exempto, eam exsiccãt, contundunt, & cribrant. Huius pulueris (purgato prius corpore) drachmam mane ieiunus sumit, atque simplicem prædictam aquam haurit, idem noctu facit dormiturus. Cibus sit boni succi, potus illa aqua simplex, vino abstineat. Vtilis est hic puluis in lue venerea, aliisque morbis ab ea oriundis: nec non scabiem purulentam & saniosam, in manibus et pedibus mirificè sanat, hac ratione.

çarçę puluis.

Pvrgatvs æger, etiam (si necessitas vrgeat) non purgatus, puluerem modo prædicto sumet, & scabiei sublimati aquam rosacea simpliciore dilutam, plumula illinet, deinde emplastrum conueniens panno sericeo extensum, omnibus locis quibus illita fuerit sublimati aqua, inducet. Singulis diebus repetetur, & quindecim dierum spatio perfectissimè curabitur, ita vt aliis medicamentis non opus sit: abstergit enim, carnem generat, & ad cicatricem perducit.

Pulueris vtẽdi ratio.

Hodie tam frequens est aquæ çarçæ-parillæ vsus modo prædicto, vt in omni morborum genere sumatur, siue in de-

çarçæ aquæ vsus frequẽs.

in defluxionibus, flatibus, vteríque morbis frigidis, siue aliis quibuscumque, modò non sint acuti, aut iis febris accesserit: ideóque non minore copia multis locis asseruatur decoctum simplex çarçæ-parillæ, quàm aqua vulgaris. Certum est *tamen, iis qui calida, hepatis præsertim, intemperie laborant, non conuenire: nimium etenim eos excalfacit: sed ventriculos frigidos fouet, & flatus mirificè discutit. Illud autem animaduertendum est, has tres aquas non nisi Autumno, aut Vere propinandas esse. Calida est & sicca in secundo ferè gradu.*

Quibus non conuenit huius aquæ vsus.

NVNC *ex prouincia Quito cœpit inferri çarça-parilla, copiosè nascens vicinis vrbi Guayaquil locis, ad flumen eiusdem nominis maximum, quod ex montibus Perüanis originem sumens, ab Oriente in Occidentem vergit, & in Oceanum (quem del Sur vocant) circa Portum veterem labitur:* Guancauilcas, *vocantur eius regionis incolæ, & edentuli sunt, quoniam pro more habent vt sibi dentes eximant, quos suis idolis offerant, dicentes optima quæque eis offerri debere, hominem autẽ nihil præstantius, nihil magis necessarium dentibus habere.*

çarça-parilla ex Guayaquil. Guayaquil fl. Guancauilcas.

EIVS *fluminis aqua admodum salubris, & multos morbos curare dicitur, eamq́ ob causam, plusquam sexcentis miliaribus ad eam concurritur ab Indis & ab Hispanis, qui multoties ea aqua se abluendo, & magnam eius quãtitatem sæpius hauriendo mane, plurimum vrinæ excernunt, & valde sudant, & consequenter morbis liberantur, eodem ferè modo eius aqua vtentes, sicuti in balneis Lucẽsibus, Puteolanis, & fonte illo celebri apud Leodios fieri solet.*

Guayaquil fl. aqua salubris.

SVNT *qui putent ab huius fluminis aqua çarçam-parillã facultates suas mutuari. Ea est colore ex cinereo nigricante, maioribusq́ & craßioribus radicibus constat, quàm ea quæ ex Honduras adfertur, atque interdum tam longis, vt altitudine humana fodiẽdum sit, antequam erui poßint.*

çarçæ Guayaquilanæ historia.

DVPLEX verò eius exhibendæ ratio apud eos obseruatur. Carçæ-parillæ radices, quot opus erit, sumẽtes, neruo illo interiore repurgant, corticem eum, si siccæ sint radices, macerant, donec mollescat (virides maceratione non egent) deinde minutim concidunt, & addita aqua contundunt, vt succus extrahi poßit viscidus & muccosus, cuius mane eam quantitatem sumunt, quam vno haustu aut pluribus bibere possunt; lectum deinde ingreßi, plurimum sudant; postea mutatis linteis, pullum edunt, & corticis illius succum hauriunt, in prandio, in cœna (quæ leuis erit) atque interdiu: deligendus est tamen locus ab aëre & frigore liber. Hac ratione, & vsu conseruarum, necessariorúmque aliquot fructuum siccatorum permisso, octo aut nouem dierum spatio, omnibus morbis liberantur, quos çarçaparilla curare solet: validum autem & robustis viribus eum esse oportet, qui hac curatione vtetur.

çarçæ exhibendæ prior ratio.

ALTERA iis conueniet qui imbecilliores sunt, nec superiorem, sine manifesto vitæ discrimine, ferre possent. çarçæparillæ neruo suo liberatæ, &, vt superius, maceratæ, si sicca sit, deinde contusæ, quatuor vnciæ, pluréstue aut pauciores (nam hîc nullus ponderis aut mensuræ vsus) in quatuor aquæ sextariis ad dimidias decoquuntur, ex ea aqua quantum possunt semel aut pluries bibunt; in lectulo deinde se componunt, ad sudorem prouocandum, qui tametsi adeò vehemens non sit, vt superior, copiosus tamen est: mutata veste, pullum edunt, & eadem aqua (nam vno die coctura absumitur) cùm in prandio, tum in cœna illis potus est: ab aëre & frigore sibi cauent: repetitum per quindecim aut viginti dies hoc medicamentum, omnes morbos sanat, non sine magna omnium admiratione, præter febrem, aut morbos acutos, in quibus çarçæ decoctum exhiberi non solet. Istic neque initio diætæ, neque in media, neque sub finem sese purgant, vti nos facimus (nam & medici & medicamẽta com-

çarçæ exhibendæ ratio altera.

In quibus morbis çarça non exhibenda.

 posita il-

posita illis desunt) sed muliercularū dumtaxat opera vtuntur, quæ illis huius decoctum pro arbitrio exhibent.

ILLVD *verò obseruatione dignum est in hac curatione, quòd solus radicis cortex neruo exempto in vsu est. Ideóque nunc eorum exemplum secutus, solo cortice in hunc modum vti soleo.*

çarçæ præparandæ ratio optima.

QVATVOR *corticis çarçæ-parillæ lotæ vncias, in quatuor aquæ sextariis vigintiquatuor horarum spatio macero, deinde ad dimidias decoquo: quòd si calorem in ægro metuo, hordei mundati dimidiam vnciam inter decoquendum adiicio, & in magno calore, vulgaris aquæ loco, cichorei stillaticium liquorem cum hordeo substituo. Hæc aqua temperatissima est, & admirandos eius effectus in multis expertus sum.*

OBSERVANDVM *item est, vt quāta possit quantitate æger hanc aquam, vti retulimus, bibat, siue vno haustu, siue pluribus, quia magnam quantitatem bibendo plus sudabit, & citius certiusq; sanabitur. Itaque hanc nouam sumendæ çarçæ-parillæ rationem maximè vtilem fore puto, faciliúsque & breuiore tempore curandos ægros.*

EIVS quæ ad fluuium Guaiaquil & in Puna insula nascitur çarçæ parillæ mentionem facit Petrus Cieça parte prima Chronici Peruani, cap. 54. alterique nascenti plerisque Indiæ regionibus præfert: meminit item cap. superiore de illa ratione dentes in sacrificiis offerendi.

Catapotia ex çarça.

ALIAM addit Fragosus eius præparandæ rationem, quæ est: Carçæ parillæ libra vna bis lota, bene contusa, & minutim concisa, in octo aquæ sextariis toto triduo maceratur, deinde lento igne coquitur vsque ad integram ferè consumptionem, hoc est, vt acetabulum seu scutella eius decocti solum remaneat: çarça statim exempta prælo imponitur, succúsque exprimitur ad vncias quatuor aut eo amplius, etiam si ex eo qui superfuit decocto quantitas augeri debeat. Lento igni imponitur, vbi feruere cœperit, pulueris aloës optimæ vnciæ duæ, myrrhæ selectæ, nucis ponticæ magnitudine, croci momentum (sunt qui Ligni aloës pusillum addant capitis roborandi causa) iniiciuntur & continuè agitantur, donec amyli crassitiem contrahant: ex ea massa catapotia formantur. Ex his duo singulis decem prioribus diebus deuoranda dantur, & singula reliquis viginti, sub horam vndecimam noctu. Si verò inueteratus sit morbus, & æger validus, tria singulis decem prio-

cem prioribus diebus, bina subsequentibus decem, singula reliquis sumi poterunt. Dimidia gallina elixa in aqua (cui salis & croci momentum, & aliquot ciceris grana iniecta sint) meridie datur edenda, reliqua pars in cœna. Potus erit aqua çarçæ simplex. Surgant hora decima, cubitum eant ante solis occasum. Istis catapotiis grauissimos dolores, & brachiorum crurumque paralyses curari experientia se consecutum scribit.

Sassafras.

LIGNI *quoddam genus ex Florida noui orbis prouincia, quæ 25. graduum altitudine polum habet, nunc recens in Hispaniam inuehitur, cuius ante paucos annos notitiam Gallus quidam mihi dedit, eius facultates mirum in modum prædicans, aduersus varios morbos, vt ipse & alij Galli experti erant, ab eius regionis incolis edocti.*

PROFLIGATIS *ex ea regione Gallis, nostri Hispani in similes morbos incidere cœperunt, ob praui succi alimenta, aquarum crudarum potationem, & sub dio dormitiones: at à quibusdam qui remanserant Gallis, de huius Ligni facultatibus moniti, eo vsi sunt, & sanitati restituti.*

Pauame.
Sassafras.

DICITVR *hæc Arbor Indis* Pauame, *Gallus (quos imitati sunt Hispani) nescio quam ob causam,* Sassafras.

Pauame seu Sassafras historia.

ARBOR *est magna, Pini mediocris magnitudine & forma (tametsi minores inueniātur) vnico trunco nudo, ramis in cacumine expāsis, vt Pinus repurgata, cortice, quem integit tenuis cinerea quædam pellis, ex cinereo nigricante, gustu aliquātulum acri, sed aromatico, nōnihil ad fœniculi saporem tendente, odorato, ita vt pauca eius quātitas cubiculum suo odore impleat: materie trunci & ramorum alba ad cinereum colorem tendente, non adeò aromatici saporis, & odoris, vti cortex: folio ficulneo in tres angulos desinente, nouello verò folio pyri folium æmulante, sed quod vestigia angulorum habeat, semper virente, hoc est, foliis nouellis semper eis quæ decidunt succedentibus, colore viridi obscuriore, odorato, præsertim si siccum sit: an florem fructúmue ferat, incertum: radicibus nunc crassis, nunc tenuibus, pro*

arborum

arborum magnitudine, leuibus, ſed non adeò vti lignum, per ſummos terræ ceſpites expanſis, vt facilè euelli poßint; quod ferè commune eſt omnibus arboribus Indicis (imò referunt Hiſpanicas arbores eò delatas, ſteriles fieri, niſi in ſuperficie terræ plantentur) cortex radici firmius inhæret cinereus, ipſiúſque arboris cortice magis aromaticus, ideóque radicis decoctum odoratius & præſtantius eſt, & ab Hiſpanis iſtic vſurpatur.

Natales.

NASCITVR *in maritimis, & locis temperatis, hoc eſt, neque nimium ſiccis, neque nimium humidis, vt in portubus S. Helenæ, & S. Matthæi: nam alibi per vniuerſam Floridã haud facilè inuenias: iſtic verò ſunt integræ ſiluæ, quæ ob ſuauiſsimum quem ſpirant odorem, ab Hiſpanis primùm eò venientibus, arborum Canellæ eſſe exiſtimabantur, nec immeritò; nam adeò odoratus eſt & acris huius arboris, atque Canellæ cortex, & eoſdem effectus præbet eius decoctum, quos Canellæ.*

Delectus.

OMNIVM *optima eſt radix, deinde rami, tertiò truncus; ſed cortex omnibus præfertur.*

Temperamentum.

ARBORIS *& ramorum temperamentum calidum & ſiccum eſt in ſecundo gradu, cortex aliquanto calidior, ad initium tertij gradus in calore & ſiccitate accedẽs: quibuſdam calidus in fine primi, ſiccus in tertio gradu.*

LICET *Corticis & Ligni vſus dumtaxat in medicina receptus ſit, Indi tamen recentia folia trita, vulneribus imponunt, & ſicca in alios medicos vſus ſeruant.*

Facultates.

EIVS *decoctum commendatur in omni morborum genere, præſertim verò in obſtructionibus, & partibus internis roborandis: ad tertianas & febres antiquas. Commodè ex ſaccharo propinatur deſluxione laborantibus, aſthmate, pectoris vitiis ex frigiditate prouenientibus, & conſequenter doloribus nephriticis & renum, è quibus calculum eiicit, & flatus diſcutit, quam etiam ob cauſam vterum ad cõceptionem præ-*

nem præparat, & menses prouocat. Vomitus cohibet, concoctionem iuuat, aluúmque subducit.

ILLIVS fragmentum aßiduè gestare & odorari maximè prodest, aduersus pestis contagia, præsertim non neglectis aliis remediis. Denique ob ingentem siccitatem & moderatum calorem, est remedium excellens ad omnis generis defluxiones, quoniam eas absumit: sed iis qui extenuati sunt & imbecilles, non conuenit.

DECOCTI verò seu aquæ præparandæ hæc est ratio. Radicis cum suo cortice assulatim confractæ vncia dimidia, in tribus aquæ sextariis, fictili nouo duodecim horis maceratur: lento igne ad duorum sextariorum consumptionem decoquitur: colatur, & in fictili vitrato adseruatur. Postmodum supra eadem fragmenta, tantundem aquæ superinfunditur, decoquitur ad dimidij sextarij cõsumptionem. Ea est secunda aqua, quæ ordinarij potus loco erit.

Decocti parandi ratio.

ILLVD verò obseruandum est, plus aut minus ligni in decoctionem iniici, viribus & temperamento ægrorum consideratis: etenim minore quantitate, & minus cocta propinatur hæc aqua, biliosis, quàm pituitosis. Sed vulgariter quarta sextarij pars aquæ tepidæ sumitur mane, deinde sudatur, & vestis mutatur; nec quisquam eorum qui hoc medicamentum sumpserit, lecto se continere cogitur. Prandium sit media gallina assa, cum aliquot vuis paßis, & amygdalis, & auellanis tostis: cœna sit è conseruis conuenientibus morbo qui curatur, potus secunda aqua. Singulari experimento didici hoc decoctum, vt dixi, propinatum, vtilißimum iis fuisse, qui pedes & manus ex podagra sic contortos habebant, vt iis vti non possent. Ad luem item veneream non minus vtile quàm aqua Guayaci aut Chinæ. Ligni fragmentum præmansum eo dente qui dolet, & istic retentum, dolorem sedat.

PORRO qui tam exquisita victus ratione vti nollent, aquam

Aquæ parãdę ratio alia.

aquam simplicem hac ratione decoquant. Ligni assulatim confracti semuncia, plúsue aut minus, pro conditionibus iam enumeratis, in tribus aquæ sextariis ad dimidias coquitur, ea aqua diu vtendum cum in prandio, tum in cœna & interdiu. Qui vino abstinere non norunt, ea aqua diluere poterunt, etenim saporis & odoris gratiam vino conciliabit.

Donati sumus his diebus fragmento huius ligni à Francisco Zennig Pharmacopola Bruxellensi diligentissimo, mihique amicissimo, quod odore & sapore fœniculum quidem referebat, sed tamen gustatum, plantæ illius saporem magis reddere videbatur, quæ vulgo Draco, nonnullis Tharco dicitur, acetariis familiaris, & cortex eius multò magis. Lignum cum suo cortice adeò Tamarici simile est, vt nisi odor & sapor obstarent, pro eo accipi possit: cortex interiore parte qua ligno adhæret nigricante, & læui, exteriore rugosa, & ex cinereo rubescente.

Molle.

CAETERVM odor fœniculi mihi in memoriam reuocat arborem in Peru nascentem, Molle vocant, cuius ego pusillas duas plantas, è semine natas, vidi ante aliquot annos Machliniæ in horto splendidissimo Illustris Viri D.n. Ioannis de Brancion, sed quæ tertio anno perierunt hiemis iniuria.

Molle historia.

ERANT autem ex arbusculæ trunco (quia tenellæ) ex viridi nigricante, multis consperso veluti maculis cinereis, folia pennata vt fraxini, sed multo minora, ex viridi nigricantia, serrata & sub extremum angustiora, quæ ab arbusculis reuulsa lacteo succo, eoque lento & viscido, & odorato manabant, & ipsa folia trita fœniculi odorem reddebant, gustata adstringentis facultatis nonnihil habere videbantur. Fructus ex quo natæ sunt, piperis ferè magnitudine, oleaginosus, pellicula rubescente tectus, racematim cohærens, vt ex eius icone, quam ad viuum depingi tum temporis curauimus, conspicere licet: florem quem habeat ignoramus, sed quibusdam auctoribus minutus est, viti similis.

Natales.

HAEC arbor abundanter nascitur in conuallibus & locis planis Peruanæ regionis, vt referunt omnes qui Occidentalium Indiarum descriptionem dederunt: sed Petrus Cieça maximè, qui eius descriptionem hoc modo cap. 112. primæ partis Chronici dat.

Molle historia alia.

TOTO hoc tractu conspiciuntur magnæ quædam, & etiam paruæ arbores, quas Molles appellant incolæ: folia habent minuta, odore fœniculi, cortice adeò commendato, vt eius decocto crurum dolores & inflationes summa cum vtilitate foueantur: ex ramulis fiunt dentiscalpia vtilissima. Ex huius fructu cum aqua decocto, pro cocturæ modo, fit aut vinum, siue potio admodum bona, aut acetum, aut mel: tantoque in pretio apud Indos sunt hæ arbores, vt quibusdam locis eas consecratas suis Idolis habeant. Addunt nonnulli eius arboris foliorum decoctum, doloribus ex frigida causa ortis auxilio esse, gummi verò eius, quod Mannæ modo candidum est, lacte dissolutum, caliginem oculorum abstergere.

Molle vinũ.

Facultates.

Lignum



Lignum aromaticum.

Lignum aromaticum.

BERNARDINVS *de Burgos Pharmacopola, vnà cum Sulphure infrà describendo mihi ostendit Ligni cuiusdam fragmentum, Ligno sancto ferè simile, cuius corticis odor & sapor adeò aromaticus & excellens est, vt macis, aut nucem myristicam longè superet, imò Canellam odoris suauitate, piper acrimonia.*

MAGNA *huius ligni quantitas in monte quodam cæsa fuerat, & in nauē seu Liburnicam delata, ignis struendi causa. Vnde perspicere licet, quàm multæ arbores, & aliæ plantæ in nostris Indiis inueniuntur insigni facultate præditæ, quādoquidem ignis struendi gratia odoratis & aromaticis arboribus vtuntur, quarum cortice in puluerem redacto, cor & ventriculus roborari, reliquaq; membra foueri possent, & Aromatum ex Maluccis insulis, Arabiáque, & Perside vsque petitorum, vices supplere. Sed nòs accusandi sumus, qui eas diligentius non inquirimus & inuestigamus, quandoquidem sponte montibus locisq; incultis nascuntur.*

Lignum ad renum affectiones & vrinæ incommoda.

Lignum nephriticum.

NOBIS *etiam mittit noua Hispania Ligni quoddam genus crassum & enode, materiæ Pyri, cuius vsus iam diu receptus fuit in his regionibus, ad renum vitia, & vrinæ difficultates & incommoda. Postea expertum est, eius aquam in Iecoris & Lienis obstructionibus vtilem esse. Fit autem hac ratione.*

Aqua ligni nephritici.

LIGNVM *assulatim & minutim concisum in optima & limpidißima aqua fontana maceratur, atque in ea relinquitur, donec aqua à bibentibus absumpta sit. Dimidia hora post iniectum lignum, aqua cæruleum dilutiorem colorem contrahit, qui sensim intenditur pro temporis diuturnitate, tametsi lignum candidum sit: cæruleum ideo dico,*

quoniam

quoniam adulteratur alio ligno ſimili, quod aquam croceo colore inficit, ne quis fallatur.

H A C *aqua aſsiduè vtuntur, ea vinum diluunt, & mirabiles experiuntur effectus, ſine vlla humorum commotione, neque enim opus eſt alia victus ratione quàm temperata: ſiquidem aquæ ſapor non magis immutatur ligni iniectione, quàm ſi pura eſſet, & nihil in ea maceratum. Calidum & ſiccum eſt in primo gradu.*

Lapis Nephriticus.

L A P I S *hic in Nephritide maximè laudatus ex noua Hiſpania etiam defertur. Praſio lapidi ſimilis, qui ad viridem colorem lacteo permixtum tendit, præfertur viridior.*

Nephriticus lapis. Praſſius lapis.

E V M *geſtant variis formis effigiatum, vt antiquitus ſolebant Indi, alios piſcium forma, alios auium capitibus, alios pſittaci roſtris ſimiles, nonnullos rotundos ſphærularum modo, atque omnes perforatos, quoniam Indi eos appenſos geſtare ſolebant, aduerſus Nephritidis, aut ſtomachi dolores, in quibus morbis valde commẽdatur. Sed eius præcipua laus eſt ad Nephriticos dolores & ad calculum expellendum, & arenulas.*

Nephritici lapidis varia forma.

Facultates.

N O B I L I S *mihi notus, vnum habet, cui nullum alium comparandum vidi; nam eum brachio geſtans, tanta arenularum quantitate liberatur, vt, metuens ne ei noceat tanta eiectio, interdum eum deponat, nullumq́; amplius calculum eiicit. Sed cùm dolor eum premit, denuo eum geſtat, & ſtatim leuatur aut minuitur dolor multarum arenularum, atque etiam calculorum expulſione. Ea etiam occulta facultate præditus eſt, vt ab eiuſmodi dolore præſeruet geſtatus, renum calorem mitigando.*

D V C I S S A *Bejar ter breui temporis interuallo Nephriticis doloribus afflicta, armillam ex eo lapide ſibi confecit, quam perpetuo geſtat, ex eo tempore (quod decennium ſuperat) eo dolore numquam vexata eſt.*

ALII multi senserunt idem leuamen, eámque ob causam magno in pretio sunt huiusmodi lapides, nec, vti initio, tam facilè adquiri possunt, quòd soli earum prouinciarum Reguli & Domini eos possideant, nec immeritò, cùm tam admirandæ sint illorum facultates.

Lapis Tiburonum.

Tiburon piscis.

IN mari Indico ferreis hamis capiuntur pisces Tibu-rones *dicti, maximi, validissimi, pugnacissimi, & truci aspectu, qui cum lupis marinis assiduè prœliantur.*

Lapis Tiburonum.

IN eorum capite terni aut quaterni lapides, interdum plures inueniuntur, valde albi, magni, ponderosiq; (vt interdum duas libras pendant) & qui facilè abradi possunt.

Facultates.

HVIVS lapidis puluis vtilissimus fertur Nephriticis, & aduersus vrinæ difficultates, & renum vesicæq; calculos, vt in Indis, Hispanisq; experientia comprobauit. eum gustatum insipido esse gustu deprehendi, facultates nondum expertus sum.

TIBVRONVM meminerunt, quotquot Occidentalis Indiæ historiam descripserunt: sed inter eos Gomara in historia Mexicana, miranda & vix credibilia de Tiburone refert, & illi duplicem dētium ordinem tribuit.

DESCRIBIT idem in Historia generali Indiarū cap. 31. (quem secutus est Theuetus lib. Singularium cap. 71.) piscem quendam Manati nomine, cuius descriptionem, quod pleraque cum Tiburonis historia communia habeat (ne dicam eundem piscem videri) hîc subiunximus.

Manati piscis.

MANATI piscis est nostro orbi incognitus vtri similis, duos tantùm pedes rotundos quibus natat, ad humeros habens, & in singulis quatuor vngues elephantinis similes, ab vmbilico ad caudam vsque gracilescit: teterrimo est a pectu, capite bubalino, sed macilentiore ore, mento verò crassiore, oculis admodum exiguis pro corporis mole, quę interdum viginti pedum longitudine est, decem crassitie: corio denso, pilis quibusdam cinerei coloris obsito. Feminæ pariunt vaccarum modo, duoque vbera habent, quibus catulos suos lactant. Eius caro quadrupedis potius quàm piscis videtur; etenim recens vitulinam sapit, sale macerata Thynni carnem, sed sapidior est, diutiusque seruari potest. Eius pinguedo optima, nec facilè rancescit: ea corium ipsius præparant ad calceos sibi faciendos. Inueniuntur in eius capite lapides quidam ad calculum & nephritidem vtiles.

HIC piscis occiditur interea dum herbas in littore depascitur, sed etiam Retibus capiuntur iuniores. Ea ratione paruum fertur cepisse

Regulus

Regulus Caramatexi, quem 26. annis in lacu quodam dicto Guaynabo educauit, adeoque domitum euasisse, & ferociam deposuisse, vt de manu cibum caperet, & inclamato nomine Mato, quod Magnificum sonat, lacum suum egressum fuisse, & in ædes perreptasse cibi sumendi gratia, deinde ad lacum remeasse, interdumque homines & pueros ex vna parte lacus in aliam transuexisse, nec illos mersisse, ita vt Indis summam voluptatem adferret.

Lapis Caymanum.

Ex Nomine Dei, Carthagine, aliisq; continentis oris, lapides interdum adferuntur calculis fluuiatilibus similes, qui in ventriculis prægrandium Lacertorum (Caymanes *appellant) inueniuntur: ferocissimi sunt, ingenti ore, vt integrum hominem deglutire possint, multiplici dentium ordine, adeò magni, vt triginta duorum pedum longitudine inueniantur. Viuũt ij magna ex parte in fluminum ripis, nonnumquam in mari, ad fluuiorum ostia: pariunt oua in terra, & suos catulos istic excludunt, testudinum more: capiuntur hamis ferreis, quia earum cutis prædura, omnes ictus, etiam minorum tormentorum æneorum, respuit.*

Lacerti Caymanes.

Hos lapides colligunt Indi & Hispani, atque adeò sibi seruant, ad quartanam tollendam vtile remedium: siquidem bini ex eis temporibus vtrimque alligati, in quartanarum paroxysmo, illas tollere, aut earum calorem manifestò infringere traduntur. Bis eum lapidem temporibus cuiusdam puellæ quæ quartana laborat, adhibui, & certè febris calorem nonnihil remisisse animaduerti, an verò febrem omnino tollet, ignoro.

Lapidis Caymanum facultates.

GOMARA, Petrus Cieça, Augustinus Carate, qui integram Indiarum historiam, aut ex parte scripserunt, huius generis Lacertorum seu Crocodilorum meminerunt; inter quos Petrus Cieça sub finem capitis 2. eorum oua, atque etiam carnes vrgente fame cum aliis se edisse asserit circa Pauamam, cùm eam regionem primum occupassent. Gomara cap. 197. ibidem occisum, qui 100. pedes longitudine æquaret, in cuius ventriculo multi calculi reperti sint.

Ingens Lacerti magnitudo.

Lapis Sanguinalis.

Lapis Sanguinalis ex noua Hispania delatus, Iaspidis genus est, varij coloris, sed obscurioris, maculis, seu punctis distinctus sanguineis.

Lapis sanguinalis.

Eius facultates.

Ex his lapidibus Indi quasdam cordium formas, magnas ac paruas conficiunt.

Valet ad fluxum sanguinis narium, mensium, hæmorrhoidum, vulnerum, ac oris. Lapidem aqua frigida intinctum æger dextra comprimit, & subinde id facit. Sic eo Indi & nostri vtuntur.

Persvasvm habent Indi, imò firmißimè credunt, si hoc lapide pars sanguine manans contingatur, sanguinem sisti, ídque verum esse experientia probatum est. Vtilis est etiam suspensus aut alligatus eidem parti vnde sanguis effluit, modò carnem contingat. Vidimus nonnullos hæmorrhoidum fluxu afflictos, remedium sensisse, annulos ex hoc lapide confectos in digito continuè gestando: nec non & menstruum fluxum sisti.

Lapis rimas pedũ curans.

Alivd lapidis genus est, quod rimas in manuum & pedum iuncturis à pituita salsa prouenientes, curat: verùm id dumtaxat auditu percepi.

Armadillo.

Nvnc ex continenti habemus oßiculum caudæ peregrini animalis, quod veluti testis quibusdam totus integitur pedum tenus, cuius gratia Armadillo vocant Hispani, quasi cataphractum aut armatum dicas, Lusitani Encubertado.

Armadillo.

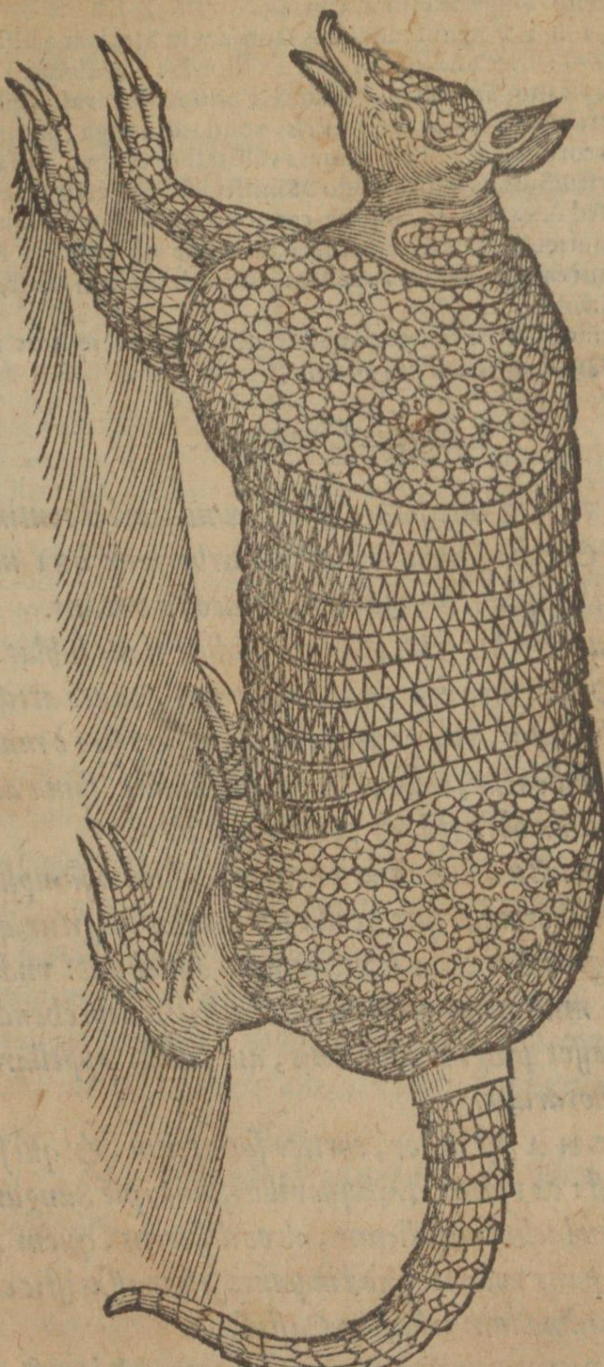
Encubertado.

Descriptio.

Est porcelli magnitudine, cui rostrum simile habet, cauda oblonga, & crassa, Lacerti modo. Sub terra viuit, vt Talpa, & terra sese sustentare creditur, quòd foris nihil edere conspiciatur.

Facultates.

Omnis facultas consistit in caudæ oßiculo, cuius in tenuißimum puluerem redacti pilula, confecta magnitudine capitis aciculæ, atque auri indita, dolorem eius sedare, & tinnitum etiam, cum exigua surditate coniunctum, curare traditur. Certè dolorem sedari multa experientia comprobatum est.



Tattou.

HVIVS animalis meminit Theuetus lib. Singularium, cap. 54. aitque incolis Tattou vocari, quorum nonnulli porcellos magnitudine æquant, alij minores sunt, & eorum caro tenella est, boniique succi, Et Bellonius lib. Singularium 3. cap. 15.

MEMINIT item Franciscus Gomara in Mexicana historia in hunc modum: Circa Lacunam quæ ex flumine Papaloapan oritur Imperio Mexicano, animal inuenitur fele non maius, rostro porcelli, pedibus histricis aut erinacei terrestris, cauda oblonga, natura munitum duro cortice, & testa squamata veluti loricatum, intra quam se retrahit testudinis terrestris modo. Similis est hæc tectura panopliæ equorum: sed & cauda, ipsumque caput huiusmodi testis squamatis tecta sunt, auriculis foris eminentibus, eamque ob causam Hispani armatum, aut cataphractum appellant, Indi Aiotochtli, id est, Cuniculum cucurbitæ.

Aiotochtli.

EIVS etiam descriptionem apud Gesnerum videre licet in Appendice ad Quadrupedum historiam.

Sanguis Draconis.

ATTVLIT *ante paucos dies, ex noui orbis continenti, Episcopus Carthaginiensis fructum arboris ex qua manat lachryma illa quam Sanguinem Draconis vocant.*

Draconis arboris fructus.

EST *autem hic fructus admirandus: nam sublata qua integitur pelle, ilico dracunculus apparet, tanto artificio à natura fabricatus, vt à peritißimo aliquo artifice è marmore sculptus videatur, collo oblongo, ore biante, spina aculeis horrida, cauda oblonga, & pedibus conspicuis.*

Sanguis Draconis cur sic dictus.

AB *eo fructu denominationem proculdubio sumpsit arbor, & eius lacryma, quæ ex illa per incisionē legitur, quam ex Carthagine Peruana selectißimam aduehunt: vnde veterum & multorum recentiorum inscitia deprehenditur, qui, quid esset sanguis Draconis, aut cur sic appellaretur, omnino ignorarunt.*

Draconis historia.

MAGNA *est arbor, cortice satis tenui, & qui facilè incidi potest: ea vulnerata, liquor ille effluit, quē Sanguinem Draconis in lachryma, dicunt, ab eo differens, quem Sanguinem in pane vocant, quòd in panes seu massas istic cogatur, quemadmodum resina in Castella.*

Facultates.

VTERQVE *liquor intro assumptus, alui profluuium*

sistit, sic

fistit, sic etiam ventri illitus, aut clysteribus inditus. Sanguinem vndequaque manantem reprimit. Capitis defluxiones, ne in partes inferiores delabantur, prohibet eius puluis capitis vertici inspersus: vulnera recentia glutinat, gingiuas à putrefactione liberat, & dētes stabilit. Est item color Pictoribus maximè expetitus.

TEMPERATVS *est, & pauci caloris particeps.*

MEMINI ante paucos annos nobis à Francisco de Hollebecque Regis Hispaniarum Hortulano diligentissimo, missos fuisse quosdam fructus Dragonalis nomine, ex quibus terræ commissis, nonnulli prodierunt Bruxellæ apud C. V. Dn. Ioannem de Boisot virum doctissimum & rei herbariæ peritissimum. Erant ferè foliis Iridis, oblongis, viridibus, per oras rubris (qualia in grandi arbore ante nouem annos Olysipone conspexi) sed subsequens hiems abstulit: Fructus is erat Cerasij magnitudine aut Oxymirsines, rotūdus, tenui pelle contectus; qua sublata, osseus nucleus conspiciebatur, qualis est in fructu Rusci: sed is nullam animalis, nedum dracunculi tanto artificio fabrefacti figuram referebat, verum rotūdus erat & læuis, &, vt dixi, totus osseus. Arboris, quā Olysipone obseruaui, & in cuius cortice gūmi sanguinei coloris concretum inueni, iconem, in Stirpium à me per Hispanias obseruatarum descriptione exhibeo.

Dragonal.

Gummi ad podagram.

Gummi ad podagram.

DABAT *mihi idem Episcopus, Gummi genus (cuius arborem non poterat describere) ex eodem continenti delatum, quo se podagrici istic purgant, in hunc modum.*

Facultates.

ILLIVS *gummi fragmentum nucis ponticæ magnitudine, stillaticio aquæ liquore noctem integram macerant, postridie mane percolant, & exprimunt, eam aquam ad duas vncias sumunt, neque quidquam cibi superingerunt ante meridiem: eo medicamento purgatur humor, qui podagram creat sine molestia.*

INSIPIDVM *est & inodorum. Calidum videtur in primo gradu.*

Fructus dysentericus.

Fructus ex Quito.

HISPANVS *quidam adolescens mihi ignotus, attulit ex Quito fructum, qui, vt ex eius fragmentis (quæ altera*

parte læuia erant, & luteo colore; altera verò, aspera & admodum rubra, seu ex rubro nigricantia) coniicere licebat, magna quadam arbore natus videbatur. Dum ille mecum de variis rebus ageret, venit ad me vicinus, medicamentum curaturus filiæ, quam dysenteria miserè afflictari dicebat. Ilico adolescens, eam, inquit, curabo: ad vicinum proficiscitur, fragmentorum illorum tenuissimè tritorum puluerem ex stillaticio calicũ rosarum liquore, eo die puellæ hauriendum dedit vespere, tantundem postridie mane, statimq; sisti cœpit fluxus, ita vt breui puella sanitati restituta sit. Eum adolescentem, tametsi diligenter requisiuerim, numquam postea videre mihi contigit: itaque neque quis esset hic fructus, aut qua arbore nasceretur, scire potui.

Cortex ad alui profluuia.

Cortex alui profluuia sistens.

PROFERT *nouus orbis prægrandem arborem, foliis cordis effigie, nullo fructu. Eius cortex digiti crassitudine aut amplior, solidus, durus, & ponderosus, tenui candicante pellicula integitur: similis est admodum cortici Guayacan, vti Gentiana amarus; adstrictionis & grati seu aromatici cuiusdam odoris particeps.*

Exhibendi ratio.

MAGNA *est apud Indos æstimatione, vt qui eo vtantur aduersus omnis generis alui profluuia, eius puluerem drachmæ pondere, aut paulo amplius mane propinantes ex aqua conueniente, aut crasso vino rubro. Ter aut quater id remedium repetitur, obseruaturq; in reliquis victus ratio, quæ huiusmodi morbo necessaria est.*

EIUS *corticis fragmento donatus sum ante paucos dies, cuius periculum iam bis feci in alui profluuiis inueteratis magno successu.*

Ex variis nostrarum Indiarum prouinciis, multa purgãtia medicamenta deferuntur, quorum magnæ sunt facultates: de quibus hîc mentionem faciam, vt sint veluti Præfatio quædam in Historiam radicis Mechoacan.

Cassia solutiua.

Cassia solutiua.

Insvlæ *Diuorum Dominici & Ioannis de Portu diuite, tanta quantitate nobis transmittunt Caßiam solutiuam, vt non modò Hispaniæ, sed etiam toti Europæ, atque adeò vniuerso orbi sufficiat: nam & in Orientem, vnde deferri solebat, plures naues ea onustæ vehuntur, quàm Cantabri ferrum mittunt.*

Delectus.

Qvæ *Venetiis ad nos ex India Orientali mitti solebat, cùm immatura collecta esset, temporis diuturnitate & itineris longinquitate ad nos ita corrupta perueniebat, vt parum vtilitatis præstaret. Nostra verò ex insulis prædictis, matura est, crassa, plena, ponderosa, medullosa, & adeò recens, vt interdum sexagesimo postquam collecta est die, huc perferatur: & quia recens, gratiq; saporis, non tetri, vt quæ ex Oriente deferebatur, facilius vires suas exerit.*

Facultates.

Benigne *purgat & sine vlla alui perturbatione, bilem præsertim, deinde pituitam, postea quæ in meatibus & intestinis infarcta sunt, euacuat. Temperatos illos efficit, qui ea vtuntur: sanguinem purgat. Vtilis in omni morborum genere, sed maximè renum, & vrinæ, duabus horis ante cœnam sumpta. Defluxionibus prodest, duabus à leui cœna horis. Quotidianus eius vsus est ad pectoris & laterum vitia, eclegmatis modo. Conuenit febrium ardoribus, & sitim extinguit. Aßiduus illius vsus ante prandium aut cœnam, calculi generationem prohibet.*

Foris *cum amygdalarum dulcium oleo illita, graues pulmonum & renum dolores mitigat.*

DOSIS *pulpæ eius est decem drachmarũ, ad sesquiunciam vsque; non exemptæ verò, quatuor vnciarum. Lenit, resoluit, sanguinem depurat, & eius bilisq; calorem infringit. Humida est in primo gradu, ad calorem, sed mitem tendens.*

IN *istis insulis primùm coli cœpit, postquam in nostram potestatem venerunt.*

NON desunt qui huius Auctoris iudicium improbent: siquidem Orientalis cassia, cæteris paribus, longè præferenda est.

Fructus ad bilem.

EX *maritimis* Nicaragua & Nata *(quæ sunt in noui orbis continenti) inuehitur in Hispaniam medicamenti genus purgans, bilem præsertim.*

Fructus bilem euacuãs.

FRVCTVS *est arboris cuiusdam vastæ, castaneis similis, sed calyce læui, non, vt illarum, echinato: eo calyce fructus continetur castaneis non multum absimilis, sed sine cortice, & ferè quadratus, qui in duas partes diuisus est, intercursante medium, & totum deinde ambiente pellicula.*

Facultates.

EDITVR *hic fructus viridis, aut contusus vino exceptus: si siccus, eius puluis ex vino aut gallinæ iusculo sumitur; datur etiam tostus, vt minus purget: quocumque tandem modo sumptus, sine molestia purgat, obseruatis iis quæ à purgatis obseruari solent, & præparatis prius vt decet humoribus. Illud verò minimè prætereundum est, pelliculam illam exteriorem & internam abiiciendam esse, alioqui grauia symptomata excitaturam, veluti ingentes vomitus, animi deliquia, & periculosa alui profluuia. Calidus est in primo gradu.*

Auellanæ purgatrices.

Auellanæ purgatrices.

NOVO *orbe primùm inuento, insula diui Dominici quoddam genus Auellanæ misit, qua se Indi familiariter purgabant. Postea Hispani necessitate compulsi, illis etiam purgare se cœperũt, non sine vitæ discrimine. Colore & forma nostris*

na nostris Auellanis similes sunt, putamine tenui, coloris badicei, triangulares, medulla interiore alba & dulci, sic vt multi, dulcedine illecti, decepti sint.

Auellanarum historia.

MEDICORVM vulgus eas Ben magnum vocat (nam Ben est duorum generum) Paruum autem ciceris magnitudine est, & ex eo Itali odoratum illud oleum, quod de Ben nuncupant, conficiunt, quo sibi cæsariem & barbam inungunt deliciarum gratia.

Ben magnũ.
Ben paruũ.

VALIDISSIME pituitam & bilem supernè & infernè purgant. Nonnulli tamen earum vehementiam assatione infringebant. Coli doloribus præsens sunt remedium, flatus discutiunt, & clysteribus iniectæ, mediocriter euacuant.

Facultates.

DOSIS est à dimidia drachma ad drachmam vnam: sed assandæ sunt. Calidi sunt temperamenti initio tertij gradus, & sicci in secundo.





Auellana hæc cum plerisque aliis fructibus peregrinis communicata mihi fuit ab illustri viro D. Ioanne de Brancion, rei herbariæ studiosissimo, nec vllis parcente sumptibus, vt suum hortum omni peregrinarum plantarum genere excultissimum reddat.

Cæterùm Auellanam hanc, cuius iconem hîc exhibeo, lentus & mollis contegit cortex, partim ex cinereo candicans, partim nigricans: hunc sequitur putamẽ minus solidum quàm in vulgaribus Auellanis,

id nucleum

id nucleum continet Auellanæ magnitudine, candidum, solidum Auellanæ vulgaris aut ilgneæ glandis sapore, tenui membrana obdu-ctum. Integra nux altera parte sessilis est, & coniunctim binæ nasci videntur, vt interdum castaneæ.

Nuclei pinei purgantes.

Pinei nuclei purgatorij.

TRANSMITTIT *etiam noua Hispania, Pineorum nucleorum genus, quo Indi se purgabant: quos imitati sunt plurimi harum regionum.*

Descriptio.

NOSTRIS *pineis similes sunt, nascentes in strobilis magnis, quales sunt Mayzi spicæ muticæ: molliori putamine, & nigriore quàm nostri pinei nuclei, rotundi, intus albi, pingues, & gustu dulces.*

Facultates.

BILEM, *pituitam, & aquas validissimè purgant: & licet Auellanis mitiores, attamen vomitum cient, atque ventrem subducunt. Assi, neque tam valenter, neque cum tam magnis torsionibus purgant. Peculiari quadam facultate crassos humores expellunt.*

QVINQVE *aut sex triti & vino diluti, dantur pro virium robore, præparato prius conuenientibus Syrupis humore, qui euacuandus est, & obseruata, quæ decet, victus ratione. Etenim qui eis vtetur, illum obseruare oportet, quæ ab his obseruari solent, quibus purgans medicamentum propinatum est.*

CALIDI *in tertio, & sicci in secundo, pinguedine tamen quadam præditi, quæ siccitatem nonnihil imminuit.*

Fabæ purgatrices.

Fabæ purgatrices.

FABÆ *purgatrices, quæ Carthagine, & Nomine Dei nascuntur, nostris similes sunt, sed minores, eiusdem cum nostris formæ & coloris, pellicula quadam tenui, vt ceparum tunicula exterior, illas per medium intersecante, quæ cum cortice abiicienda est, alioqui tanta vehementia supernè & infernè purgans, vt in vitæ discrimen sumentem coniiciat. Assandæ deinde sunt, vt illarum acrimonia infringatur, deinde in puluerem comminuendæ.*

DATVR

Sumendi ratio.

DATVR *hic puluis vino aut saccharo exceptus, ad cochleare vnum, deinde haustus vini sumitur.*

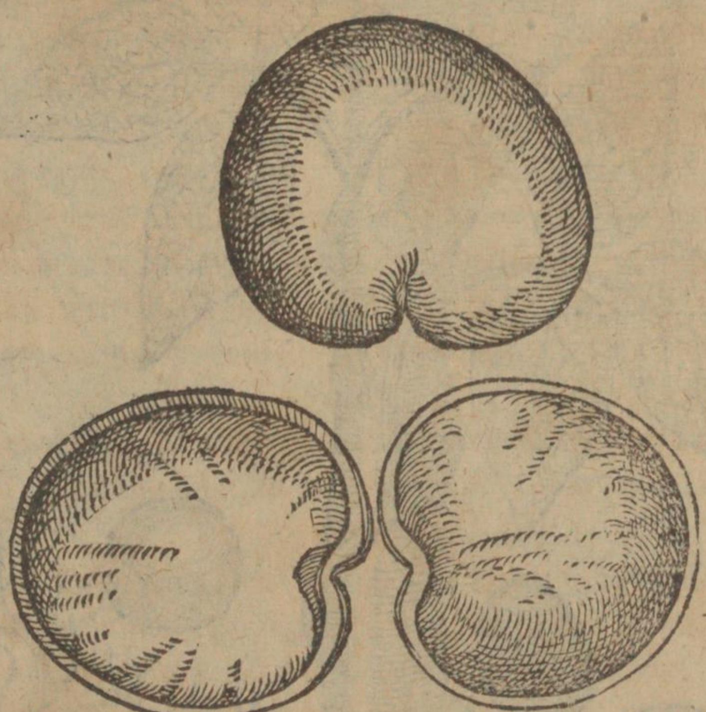
Facultates.

APVD *Indos hoc medicamentum celebre est ob sumendi facilitatem: nam sine molestia bilem, pituitam, & crassos humores, multo lenius & facilius quàm superiora medicamenta purgant.*

DANTVR *in febribus diuturnis & importunis, in coli doloribus, & articulorum morbis.*

DOSIS *esto assatarum à quaternario numero ad senarium, pluriúmue aut pauciorum, pro ægri viribus.*

Aliquot peregrinos fructus accepi Fabæ purgatiuæ nomine insignitos: sed nullus mihi conspectus est, qui fabæ purgatiuæ nostro auctori descriptæ conueniret, at potius inter Phaseolos, omnes recensendi videbantur.



Prior, cuius hîc iconem exhibemus, orbiculari ferè est forma, sed planus vtrimque & quodammodo puluinatus, digiti vnius crassitie, duorum verò latitudine aut ampliore, ex vno latere aliquãtulum cauo, qua videlicet hilus esse solet, & siliquæ, in qua continetur, adhæret: cortex durus & lignosus, læuis, ex rubro nigricans: quod intus continetur al-





netur album, firmum, & in duas partes natura sectile, vt sunt omnia phaseolacea: sapore primùm quali sunt omnia ferè legumina, sed illico linguam mordicante, & acri: quo fit (ni fallor) vt purgandi facultate præditus.

Nascitur in insula Diui Thomæ dicta, & cordis effigiem, quale vulgo pingi solet, imitatur: idcirco à quibusdam Cor Diui Thomæ nuncupatur. Eius obiter meminit Petrus Cieça parte prima Chronici cap. 112.

Alter Phaseolo vulgari haud dissimilis est, sed minor, densior, nigricans, & hilo prominente, & renis formam minimè referente.

Cùm Olysipone essem, donatus sum Phaseoli genere ex Brasilia Americæ prouinciæ delato, admodum recenti, pollicari latitudine, crasso, colore rufescente, magno hilo, & parte extrema veluti sessili: Eiusmodi quatuor aut quinque singulis siliquis prægrandibus continentur, qui recentes & virentes adhuc tusi & impositi bubones venereos curare dicuntur: flore traditur ex rubro pallescente: ego dumtaxat iuniorem plantam vidi mihi semine natam, quæ foliis Phaseolo vulgari ferè similis erat, nisi quòd minora erant, & auersa parte hirsuta, præsertim teneriora folia, & extremi caules tenui mollique lanugine fuluescente obsiti. Brasiliani Macouna vocant: similes planè, & colore, qui ex cinereo candicans est, dumtaxat differentes, ex Africæ Mauritania delatos vidi.

Vidi etiam non procul Olysipone in monasterio quodam Phaseoli genus vulgari nostrati adeò simile, vt nostrum putarem, pergulas istic vestiebat opere topiario, flore purpureo; at siliquæ scabræ sunt, breuiores, & duplo latiores quàm nostri vulgaris: fructus est exiguus pisi vulgaris magnitudine, totus niger, nisi qua parte siliquæ adhæret, quæ candida est. Brasilianis frequentem esse audiui, & Lusitanis istic habitantibus Faua braua, id est, fabam siluestrem nuncupari.

Lac Pinipinichi.

Pinipinichi.

IN *omnibus continentis oris, lacteus quidam succus elicitur ex arbusculis Malorum similitudine, Indi* Pinipinichi *vocant: cuius rami recisi, lacteum humorem illico exsudant, aliquantulum densum, & viscosum, cuius tres aut quatuor guttæ sumptæ, validissimè per secessum purgant bilem & aquas.*

Facultates.

BIBITVR *ex vino, aut eius desiccati puluis deglutitur pauca quantitate, propter nimiam vehementiam.*

ILLVD *autem peculiare habet, quod si quis, eo sumpto, iusculum, vinum, aut aliud quid iniiciat, subitò eius operatio infringitur, & cessat.*

SVMPTO *aliquo ex superioribus medicamentis purgantibus;*

gantibus, somno abstinendum est, & ea obseruanda, quæ ab his qui purgans aliquod medicamentum sumpserunt, obseruari solent.

CALIDVS *& siccus hic liquor in tertio gradu.*

OMNIA *iam enumerata medicamenta valida sunt & perniciosa, quibus vti desitum est, postquam Mechoacan receptũ est, cuius vsus minimè periculosus est. Et ad ipsum, tamquam ad medicamentum præstantissimum confugerunt non solùm nostri, sed omnes etiam Indiarum incolæ. De quo nunc acturi sumus.*

Mechoacan.

Mechoacan.

MECHOACAN *radix est ante viginti annos primùm reperta, in prouincia Mechoacan dicta, quadraginta miliaribus supra Mexico, quam deuicit Ferdinandus Cortesius, anno 1524.*

Forma.

IAM *vidimus apud Franciscanos huius vrbis nascentem, ex ipsa prouincia Mechoacan naui delatam, multis ramis luxuriantem supra terram expansis, colore cinereo, qui vicinas perticas aut pergulas scandunt, & multiplici nexu amplectuntur, foliis rotundis, in mucronem desinentibus, secundum pediculum amplis, fibrosis, adeò verò delicatis, vt humiditate carere videantur: fructu coriandri sicci magnitudine, racematim cohærente, qui Septembri maturescit: radice crassa, vitis albæ seu Bryoniæ modo, vt non defuerint qui eandem plantam esse putarent, aut saltem ei congenerem: sed multum differunt, nam Bryoniæ radix viridis & sicca admodum acris est: Mechoacan verò insipida & sine acrimonia.*

MILII *semine obruta seruatur hæc radix, aut lino picato seu resinato inuoluta.*

Mechoacan alterum.

CÆTERVM *nunc ex Continenti aduehitur Mechoacan, natum circa Nicaragua & in Quito (vbi diligenter colitur, & magno in vsu est, ob eius mirabiles effectus) longè*

præstãtius eo quod ex noua Hispania adferri cõsueuit: cuius flos, semẽ & ramuli etiam allati sunt. Erat verò is flos quasi mali aureæ, quinque foliis constans maioribus, è cuius vmbilico protuberat calyx siue vesicula quædam auellanæ magnitudine, membrana constans tenui, albicante, quæ in duas cellulas tenuissima pellicula secretas diuiditur, & in singulis bina grana, ciceris exigui magnitudine, colore per maturitatem nigro, gustu insipido continebantur, quæ molli & spongiosa terra excepta, commodè nascuntur.

Forma.

Ex huius radice fit conserua varij generis, Cydoniorum modo, sed etiam Gelatina ex saccharo & illius succo, quæ in deliciis esse possunt: nam vt radix est insipida, facilè saccharum recipit, quocumque tandem modo paretur.

MOLESTA non est huius radicis sumptio, quia nullius mali saporis est particeps, ideóque pueris, senibus aliisq; qui cætera medicamenta respuunt, vtilis est.

Facultates.

PITVITAM præsertim & aquas educit. Icterum, cephalæam, strumas, & epilepsiam curat, veteresq; defluxiones sistit, articulorum, coli & renum doloribus vtilis est. Conuenit etiam vteri doloribus, asthmati, tussi veteri, febribus & lue venerea vexatis.

Exhibendi ratio.

HVIVS autem radicis sumendæ ratio talis est. Purgato prius corpore serapiis, clysteribus, aut sanguinis missione, & diæta, pro medici iudicio; huius radicis leuiter contusæ puluis vino albo maceratus, aut aqua fœniculi, anisi, aut cinnamomi (si quis vinum non fert) summo mane propinatur, dimidiæ drachmæ pondere pueris, vnius drachmæ iuuenibus & adolescentibus, duarum verò drachmarum viris & mulieribus. Nec inutiliter datur ex syrupo nouem infusionum. Dimidia post sumptum hoc medicamentum hora somnus conceditur, iis præsertim qui vomitibus obnoxij sunt. Facta purgatione, datur iusculum, & paulo pòst cibus, qualis his dari solet qui sese purgant.

Puluis.

FIVNT

FIVNT nonnumquam ex eodem puluere catapotia coriandri ſicci magnitudine. Catapotia.

IN manu autē eſt Medici, aut eius qui ſumpſerit, eam humoris quantitatem purgare quam volet, quoniam ſumpto pauxillo iuſculo, aut alia re, eius operatio ilico ceſſat.*

MITTIT nobis Promontorium D. Helenæ, quod in eodem quo Nicaragua tractu eſt, aliud Mechoacan genus ſilueſtrius, quod grauia Symptomata excitat, vt vomitus immodicos, tormina, & alui profluuia, quam ob cauſam Scammonea nuncupatur: ſed nemo (periculo ſemel facto) vtitur. Simile eſt alteri cum folio, tum ſarmentis, tum radice, ſed per omnia minoribus: & ipſa etiam radix acrimoniæ nonnihil habet. Mechoacan ſilueſtris.

Miſſa ſunt nobis ex Hiſpaniis ante paucos annos duo ſeminis Mechoacan genera, vnum breui calyculo ſiue ſiliqua, ſemineque nigro, quale eſt Scammonij aut Conuoluoli maioris: Alterum oblongiore aliquantum calyculo, & ſemine rufo, & quàm ſuperius longiore, teneriore que: Vtriuſque ſiliqua parte interiore lanuginoſa eſt.

Ex vtriuſque ſemine natæ ſunt nobis, & aliquot aliis rei herbariæ ſtudioſis plantæ, quas ſubſequentis hiemis iniuria ſuſtulit. Prodibant Scammonij aut Conuoluoli modo, deinde multis ſarmentis proxima pedamenta ſcandebant & amplectebantur: foliis Conuoluoli maioris, ſed tenerioribus & colore magis fulueſcente.

* Negat Ioan. Fragoſus Regis Catholici Medicus, iuſculo aut alio cibo iniecto Mechoacan vim purgatiuam ſiſti aut infringi, & quotidiana experientia id ſe obſeruaſſe ait, eandemque noſtri Auctoris in Pinipinichi opinionem reprobat.

Meminit Petrus Cieça parte prima Peruanæ hiſtoriæ, in prouincia Quimbaya, cuius metropolis Carthago magna, naſci tenues quaſdam radices digiti craſſitudine inter arbores, quarum ſi fragmentum brachiali longitudine aquæ ſextario per noctem maceretur in vaſe aliquo, maiorem aquæ partem ea nocte abſumet. Ex ea quæ ſupererit aqua, qui tres vncias ſumpſerit, adeò benignè purgabitur, & ſine moleſtia, vti ſi Rhabarbaro purgatus eſſet, & aliquoties periculum feciſſe ſcribit magno purgatorum commodo. Radix Quimbaya.

Piper.

TOTO Continentis tractu in quo Nata, Carthago, & etiam in Nouo regno, magnus eſt vſus Piperis cuiuſdam oblongi, quod maiore acrimonia præditum eſt Orientali, magiſque aromaticum, & iucundiore odore ſpirat, quàm

Axi. Capſicum.



Axi ſeu Capſicum; quinetiam præfertur Piperi nigro, cùm ſaporis tum ſuauitatis cauſa.

Forma.

ALTÆ *cuiuſdam plantæ fructus eſt oblõgus, craßitie quidem funiculi, at dimidij pedis longitudine, conſtans veluti multis granulis, circa pediculum oblongum continuo & coniuncto ordine diſpoſitis, ſeminis plantaginis modo. quibus ademptis, pediculus nudus conſpicitur. Recens viridis eſt, ſole matureſcit & nigreſcit.* Calidum *eſt tertio gradu.*

NEC *prætermittendum eſt Piper ex Indiis noſtris miſſum, quandoquidem non modò in medicum vſum receptum eſt, ſed planta eſt excellentißima, & toti Hiſpaniæ notißima: nam nullus eſt hortus, in quo non ſeratur ob fructus pulchritudinem. Vidi aliquando in hac vrbe plantam ad arboris altitudinem excreſcentem.*

Capſici hiſtoria.

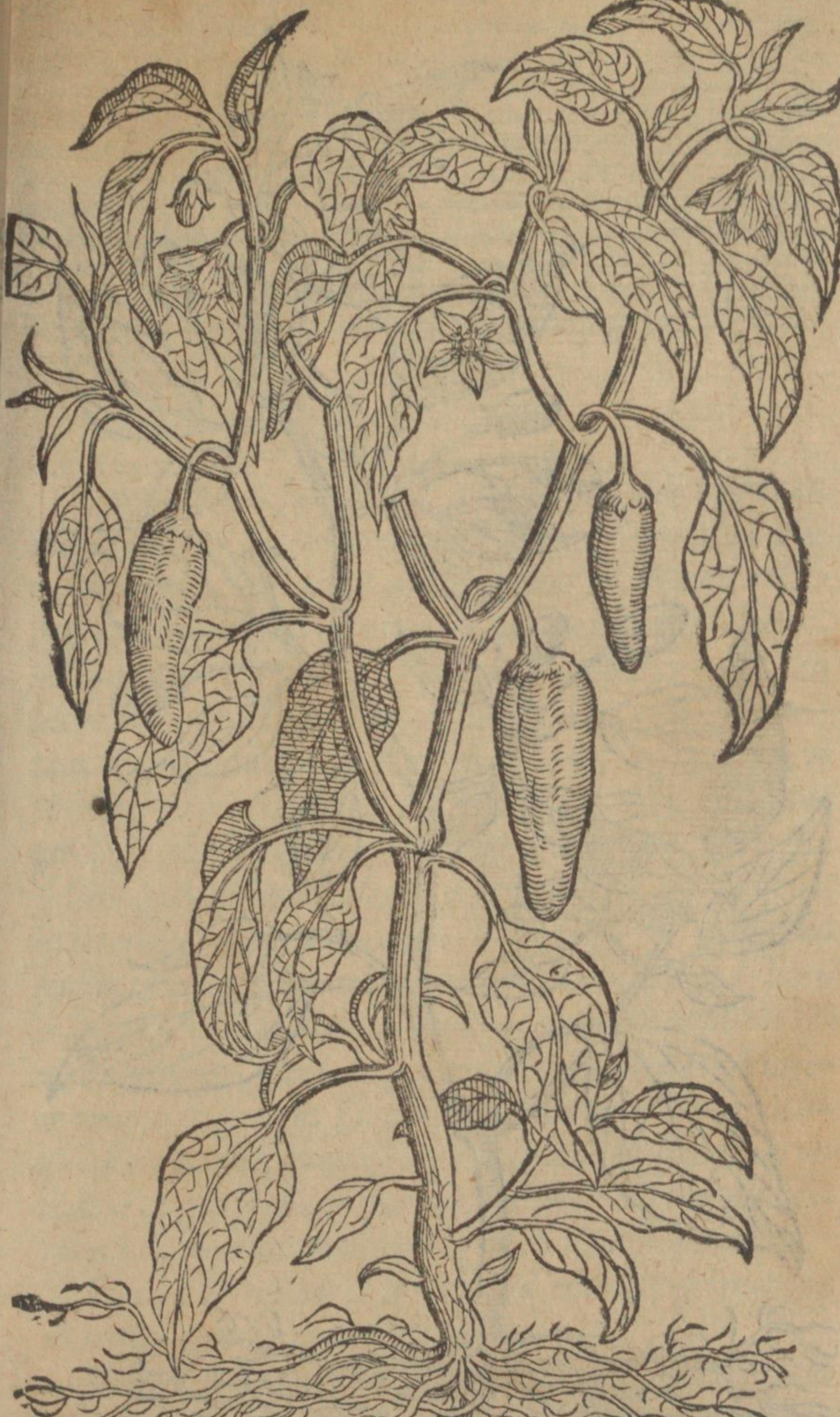
FOLIO *eſt viridi, ocymo latifolio ſimili, flore albo, ex quo pullulat fructus diuerſæ formæ, oblongus, rotundus, Melopeponis forma, aut ceraſiorum, ſed immaturus viridis eſt, maturus verò colore rubro gratißimo.*

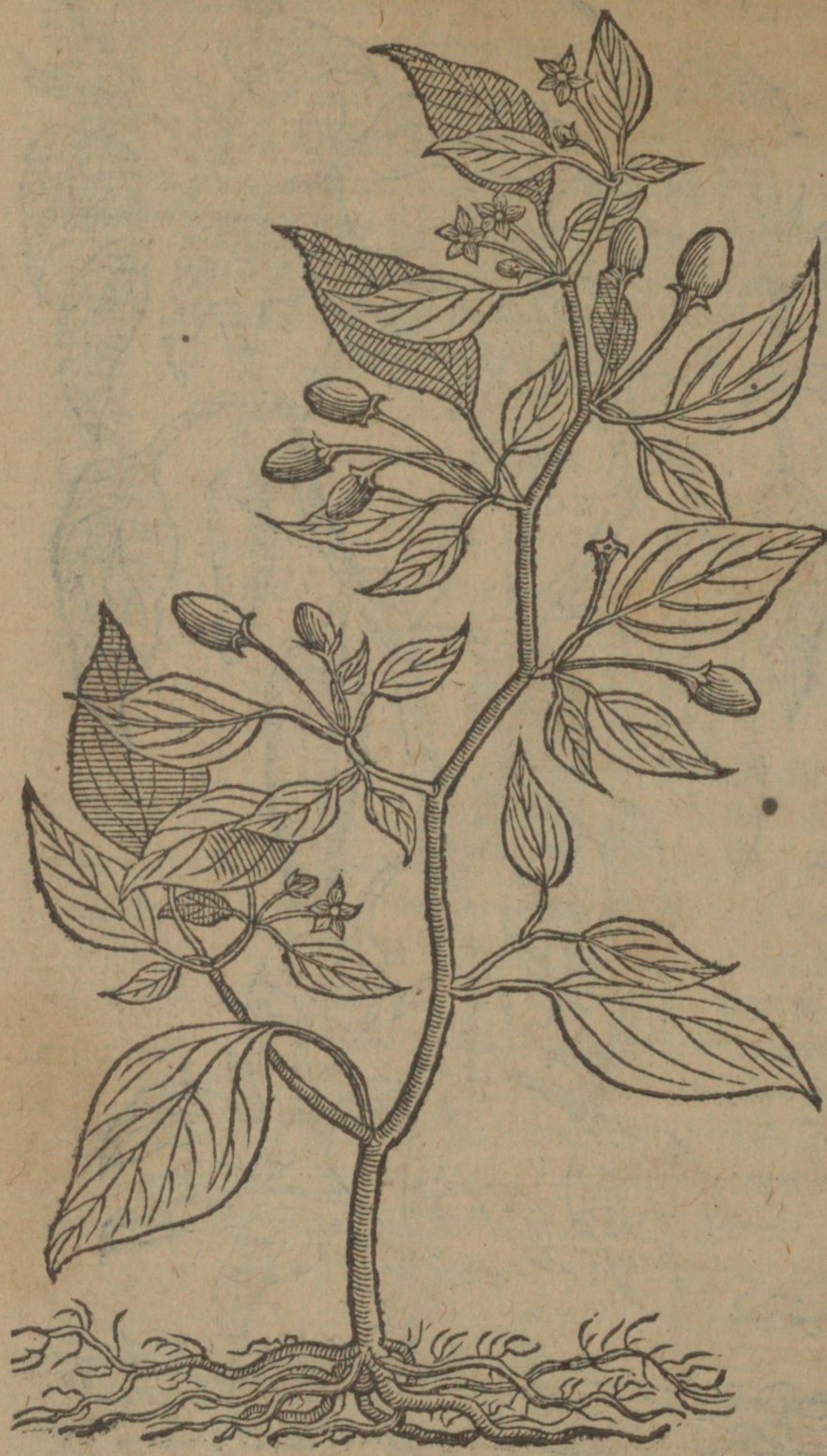
PARTICVLATIM *conciſum & iuſculo maceratum, meliorem ſaporem eduliis conciliat, quàm Piper vulgare, ideoq; eius vſus eſt in omnibus in quibus aromata ex Maluccis inſulis & Calecutio delata cõmendantur, in eo ſolùm differens, quòd illa multis aureis emuntur, hoc ſola ſatione adquiritur: nam in vna planta colligũtur aromata in totius anni vſum, minore diſpendio, & maiore commodo.*

Facultates.

FLATVS *diſcutit, vtile pectori & perfrictionibus, calefacitq; & roborat partes internas. Caliditatis & ſiccitatis in quarto ferè gradu particeps.*

Capſicum hoc, ſeu Piper Indicum (Americum potius) diligentiſſimẽ colitur tota Caſtella cùm ab hortulanis, tum à mulieribus in feneſtris ædium ſuarum. Etenim eo vtuntur per totum annum cum vi-





gente tum ſicco, pro condimento & pipere. Spectatur varia (vt noster auctor ait) forma: ſed & hæc omnia genera aliquando vidi colore flaueſcente, in Luſitania, monaſterio quodam circa Olyſiponem.

Aliud Capſici genus obſeruaui in nonnullis Luſitaniæ locis, fruticoſum, cubitalibus ramis, virentibus, foliis hortenſis Solani fere, aliquantulum anguſtioribus: flore candido exiguo, vt Solani hortenſis, fructu in longis pediculis paruo, per initia viridi, deinde nigricãte, vbi maturuit, rubro, continente multa ſemina latiuſcula alterius Capſici modo, tam feruidi guſtus, vt fauces aliquot dies incendat guſtatum. Floret, & fructum profert toto Autumno, & in calidioribus regionibus etiam hieme. Illi vocant Pimienta de Breſil, hoc eſt, Piper Braſilianum, in qua prouincia abundanter naſci, multiplicique in vſu eſſe intelligo.

Ceuadilla.

PERLATA *ſunt ad me cum aliquot aliis plantis ex Hiſpania noua, ſemina cuiuſdam plantæ* Ceuadilla *iſtic vocatæ, id eſt,* Hordeolum, *à ſimilitudine quam cum noſtro hordeo habet in ſpica & vaginulis, quibus ſemen includitur, ſed minus eo, lini ſemine neutiquam maius, & longè aliis facultatibus præditum. Etenim numquã auditum eſt plantam aliquam adeò vrente, & cauſtica vi præditam; ſic, vt vbi cauterium neceſſarium eſt in gangrænis, & putridis impuriſque vlceribus eoſdem præbeat effectus, quos non modò ſublimatum, ſed ignis etiam præſtare poſſet: etenim vermes in vlceribus necat, putridáque vlcera expurgat puluis eius ſenſim iis inſperſus, maiore minoréue quantitate, pro vlceris magnitudine, adhibitis præſeruatiuis, quæ in huiuſmodi remediis vſurpari ſolent. Itaque, cùm eius facultates infringere volunt, puluerem ſtillaticio roſarum aut plantaginis liquore excipiunt, linumq; aut ellychnium eo intinctum vlceribus & gangrænis imponunt: deinde ſarcotica medicamenta adhibentur, pro cheirurgi docti & experti iudicio.*

Ceuadilla.

Facultates.

EADEM *ratione vſurpatur in animalium malignis vlceribus, quibus plerumque infeſtantur.*

CALIDVM *eſt hoc ſemen in quarto gradu, eóque etiam amplius, ſi plures ſint gradus.*

Sulphur viuum.

Sulphur Quitense.

MITTIT *nobis Quito prouincia Peruana Sulphur viuum præstantißimum, vt vitrum translucidum, colore auri sincerrimi, cuius fragmētum pusillum lucernæ adpositum, odorem maximum Sulphuris eiaculatur fumo viridi permistum: & antequàm incendatur, nullum Sulphuris odorem præbet.*

Facultates.

HVIVS *puluis vino dissolutus, & per aliquot dies faciei vespere illitus (purgato prius corpore) inflammationes curat. Scabiem tollit, rosaceo oleo mixtus. Drachmæ pondere cum oui luteo sumptus, coli doloribus, nephritidi, neruorumq́ contractionibus & ictero vtilis est. Calidum et siccum est hoc sulphur summo excessu.*

Sulphur Nicaraguanū.

EX *Nicaragua aliud Sulphuris genus aduehitur coloris cinerei, densum, & expers transparentiæ, nihilq́ cum alio commune habens præter odorem.*

Ad Erysipelas.

Medicamētum ad ignē sacrum.

NOBILIS *ille qui Piper longum mihi dedit iam antè descriptum, Peruana Carthagine attulerat placentā quandam foris nigram, intus luteam, & adhuc humidā, tametsi bis mille ferè milliaribus allata esset. Eius pauxillum me præsente dissoluit aquæ rosaceæ stillaticio liquore, & eo faciem filij sui, qui erysipelate laborabat, illiuit: postridie simili liquore calente faciem illius abluit: facies adeò integra & sana reddita est, atque si erysipelate non laborasset.*

CONFECTAM *verò referebat hanc placentam è lumbricis, quos Indi terra eximentes, Mayzi foliis educant, deinde iam pingues fictili coquunt, eos despumando: colatos deinde rursus decoquunt, donec ad vnguenti consistentiam aut etiam densiorem reduxerint.*

Carlo Sancto.

ANTE *triennium ex Mechoacan prouincia delata est*

quædam radix Carlo Sancto dicta, cuius insignes facultates prædicant.

Carlo sancto.

Descriptio.

NOSTRO lupulo similis est, & perticis se conuoluit illius more; quibus si careat, humi spargitur & diffunditur: folia etiam Lupulo similia, colore viridi, sed obscuriore, odore graui: neque florem, neque fructum fert. Radix crasso capite est, ex quo aliæ radices oriuntur digiti maioris craßitudine, colore candicante: cortex qui facilè separatur, cuiusq; vsus est odore aromatico, gustu amaro, cum quadam acrimonia: neruus radicis cortice spoliatus, multis quasi filuris seu tabellis tenuißimis constare conspicitur, quæ sigillatim separari possunt.

Natales.

NASCITVR temperatißimis prouinciæ Mechoacan locis, solo neque nimium sicco, neque humido. Calida & sicca initio secundi gradus.

Facultates.

RADICIS cortex mane aliquanto tempore commanducatus, multam pituitam, aliósque humores ex capite elicit, eámque ob causam rheumatismos & capitis dolores & defluxiones curat: in nonnullis etiam vomitu multam bilem & pituitam è stomacho expellens, sed illius decoctum maximè, cuius gratia ventriculum noxiis humoribus liberat, eúmque roborat: purgationem tamen præcedere necesse est.

IDEM commanducatus, gingiuis abscedentibus auxilio est, dentes stabilit, eósque à scabritia & corruptione liberat, orísque halitum commendat: sed postea vino os eluendum, ad amaritudinem tollendam.

PVLVERIS eius exigua quantitas ex vino albo, aut adianti, canellæúe decocto sumptus, vuluam obstructionibus liberat, mensesq; prouocat, & flatus discutit, purgato videlicet prius corpore, & aluo (dum eo remedio vtetur) ex æquis partibus Liquidambar & vnguenti Dialthææ inuncto.

CORDIS affectibus, iis præsertim qui ex vteri sym-

pathiæ oriuntur, auxilio est eius puluis, vt antè, sumptus, aut illius decoctum hoc modo præparatum.

Carlo sancto decoctũ.

RADICIS *minutim concisæ drachmæ duæ in aquæ sextario & dimidio coquũtur ad dimidias, corticis citri in puluerem redacti drachmæ quatuor, pulueris Canellæ drachmæ duæ statim iniiciuntur, ac denuo feruent, deinde colantur. Istius decocti sex vnciæ singulis diebus mane addito sacchara propinantur, purgato tamen prius vt decet corpore.*

HVNC *puluerem, & decoctũ nonnulli in morbi gallici affectibus, atq. etiam Epilepsia cõmendant. Alterum experiri nõ admodum necesse est, quòd multis aliis ad eum morbum remediis abundemus. Alterius periculum faciam in iis qui vigesimum quintum ætatis annum nondum excessêre: nam Epilepsiam in adultis tollere, non est verisimile.*

Radix S. Helenæ.

Radix D. Helenæ, & eius historia.

EX *portu S. Helenæ, qui est in prouincia Florida, adferũtur radices quædam prælongæ, sed nodosæ admodum, pollicari craßitudine, foris nigræ, intus albæ, sapore aromatico, Galangæ ferè simili. Resectis his nodis & perforatis, fiunt precariæ sphærulæ, quas milites Hispani & Indi de collo suspendentes, multum illis tribuunt. Hi siccati rugantur, duriq; & quasi cornei fiunt. Planta ramos suos per terrã diffundit, foliaq; ampla & viridia admodum profert.*

Natales.

NASCITVR *locis humidis; sicca initio, calida in fine secundi gradus existimatur.*

Facultates.

HAS *radices Indi lapidibus conterunt, totumq; corpus sibi inducunt balneaturi, quoniam cutim constringunt, & membra, vt inquiunt, suo grato odore roborant.*

ILLIVS *puluis cum vino haustus, in ventriculi doloribus, vrinæ difficultatibus, & nephritide commendatur.*

VT ex descriptione facultatibusque huius plantæ colligere licet, ad Cyperi genus aliquod referri poterit.

Guacatane.

MISSA *nobis est ex Hispania noua plantula quædam*

candicans

andicans (sed sine radice) Indis Guacatane *nuncupata, nostro* Polio *montano haud absimilis, sed inodora, quæ an florem aut semen proferat, ignoro.* Guacatane.

AD *hæmorrhoides commendatur hac ratione. Eius plantæ decocto ex vino (si calor absit) alioqui ex aqua, hæmorrhoides abluuntur, deinde blandè siccantur, postmodum eiusdem plantæ puluere insperguntur.* Facultates.

DOLORES *ex frigore & flatibus ortos, in quacumque corporis parte sedat, si locus resina prius inunctus, tenuißimo huius puluere inspergatur, & pannus lineus superimponatur: nam ilico adhærebit* Cerati *modo, nec inde amouebitur, nisi dolore mitigato.*

EIVS *puluis leuibus vulneribus impositus, præsertim inguinum, ea mundat & ad cicatricem perducit.*

MISSÆ *item sunt ad me aliquot aliæ plantæ, sine nomine, quarum vnius ex aqua decoctum calidè sumptum, pectoris vitiis auxilio est.*

ALTERA, *quæ partus mortuos, secundasq; morantes trahit, cuius rei magnam experientiam habent Indi.*

TERTIAM, *si (cùm maximè viget) quispiã colligere volens dumtaxat contingat, ilico flaccescit & procumbit.*

QVARTA *per solum diffusa est & expansa: si quis tamẽ eã attingat, statim cõtrahitur: vt braßica murciana.*

HELLEBORVS *item niger* Hispanico *similis, & iisdem facultatibus præditus.*

MVLTA *præterea alia medicamenta in* Indiis *nostris inueniuntur, insignibus facultatibus prædita, quæ cum tempore (vt iis vti poßimus) innotescent: vt ex eorum quæ hactenus allata fuerunt, vtilitatibus colligere licet, quandoquidem infiniti morbi, qui alioqui incurabiles videbantur, horum vsu curati sunt.*

QVÆ *omnia meæ diligentiæ accepta ferre oportet, & primæ huius meæ historiæ parti, quæ per vniuersum orbem admodum*

admodum celebris fuit, ob medicamentorum quæ in ea continentur descriptionem.

ET *vt omnes intelligant quàm vtilis meus hic liber fuerit, subiicere hîc libet Epistolam ad me scriptam ex Peruana vsque regione, à nobili quodam viro, ante duos menses: etenim ex eorum quæ in illa descripsi lectione, inuenti sunt in Peru lapides Bezaares, Orientalibus haud inferiores viribus: de quibus Deo volente in tertia parte agemus.*

Epistola ad D. Nicolaum Monardis.

NON *dubium est Clarissime Doctor, quin nouum videbitur, me virum illiteratum, semperq; militiam in his regionibus secutum, ad te scribere de iis quæ ad facultatem vestram pertinent. Verùm animi mei erga eruditos viros propensio (in quorum numero tu es, ob libri tui lectionem, quem de Medicamentis in his regionibus nascentibus eorúmque facultatibus euulgasti, & laudem quam eo libro hîc consecutus es) fecit vt etiam ignotus has ad te dederim. Etenim satis commendare non possim vtilitatem quam hîc attulit tuus iste liber, cùm ex eo rationem consecuti simus, qua medicamentis vtendum sit, ex quibus sine methodo antè vsurpatis, nullum auxilium percipiebamus: nunc verò ex tui libri lectione, plerique à morbis, qui deplorati videbantur, liberati sunt.*

IAM *sunt plures quàm viginti octo anni, quòd militiam sequens, per has Indias peregrinor, in quibus non solum quæ à te descripta sunt, nascuntur, sed etiam pleraque alia, quorum fama nondum ad vos peruenit, ob Medicorum huc à vobis commeantium magna ex parte negligentiam & inscitiam, quibus publica vtilitas (quam tamen summam præstare possent) curæ non est, sed vt quæstui dumtaxat seruiant.*

Animal lapidem Bezar gignens.

FORMAM *animalis, ex quo lapis Bezar extrahitur, in tuo libro describis. Ea diligentiùs perpensa, animalium*

genus quoddam in istis montibus frequens inuenimus, valde simile iis hircis (nisi quòd cornibus orbũ est) quos in Orientali India reperiri tradis. Rufi sunt coloris magna ex parte, & herbas salutiferas depascuntur (quarum magna est copia in montibus vbi ista animalia degunt) ita fugacia, vt solo tormentorum æneorum ictu adsequi poßimus.

DECIMA quinta Iunij huius anni 1568. ego cum aliquot amicis ad venationem profecti sumus in huius regionis montes, in eam quinque dies insumpsimus, & aliquot ex his quæ dixi animalibus confecimus; cumq; eorum causa venationem suscepissemus, librum tuum contuleramus.

APERTO itaque maximo, & prouectioris ætatis animali, neque in ventriculo, neque in alia parte corporis lapides inuenimus; quo factum est, vt Indicis animalibus similia non esse putaremus. Percontati Indi, quos, vt nobis inseruirent, deduxeramus qua corporis parte lapides hæc animalia haberent, se quidquam de lapidibus scire negabant (vt sunt nobis infestißimi, nec sua secreta nobis innotescere vellent) Indus tamen puer, decem aut duodecim annos natus, cùm videret nos tantopere id scire cupere, in animali receptaculum quoddam & veluti marsupium nobis ostendit, in quod depastas herbas recipiunt, donec eas postea ruminatas in ventriculum traiiciant. Ibi puerum illico interficere voluerunt Indi, quòd nobis id indicasset; eum tamen postea, nobis in venatione occupatis, interceperunt, &, vt intelleximus, sacrificarunt. Indi eos lapides magno habent in pretio, eosq; in Idolorum suorum delubris, quæ Guacas vocant, & alia etiam pretiosißima quæque offerre solent, veluti aurum, argẽtum, gemmas, monilia, animalia, & pueros.

Guacas.

ILLVD autem admiratione non caret, hoc animal per totas has Indias non reperiri, præterquam in montibus istis Regni Peruani. Nam ego omnia Mexicana regna, omnes Peruanas prouincias & regna, prouincias & insulas Marañon,

Animal Bezaares lapides gignens in solis Peruanis montibus.

rañon, Floridam, & multas præterea Occidentalium Indiarum regiones peragraui; attamen nusquam hæc animalia conspexi, quàm in solis huius regni Perù montibus.

Facultates.

EGO qua potui diligentia ab Indis amicis de horum lapidum facultatibus inquirens, intro sumptos, aut foris impositos mirificè venenis & toxicis resistere intellexi, cordis affectibus auxiliari, tineas ventris expellere, & eorum pulverem vulneribus sagittarum toxico illitarum vtilissimè inspergi. In summa hũc lapidem alexipharmacum esse perniciosissimi illius toxici quo sagittas suas illinunt, ad sese mutuo conficiendos, atque etiam nos Hispanos, quorum plerique, post vehementes cruciatus & furores mortui sunt, nullum auxilium inuenientes: tametsi in sublimato vulneribus insperso nonnulli leuamen senserint: verùm si toxico recenti illitæ sagittæ sint, præsentaneam perniciem adferunt, nec sublimatum prodest.

EX animalis igitur quod primum secuimus bursula, nouem lapides exemimus, qui Naturæ beneficio istic creati videntur ex salutiferarum illarum herbarum succo, quæ in bursulam illam congeruntur. Secuimus & alia huius generis animalia, quæ confeceramus, in quibus omnibus lapides inuenimus, plures aut pauciores, pro animalium ætate.

OBSERVANDVM autem est, sola quæ pascũtur in montibus animalia, lapides istos præstantes generare: nam quæ in planis pabulum sumunt, vt herbas minus salubres depascuntur, sic etiam lapides eorum, tametsi vtiles, iis viribus non pollent, quibus ij præditi sunt qui ab animalibus in montanis degentibus eruuntur.

COEPIMVS iis vti eo ordine quem in tuo libro docuisti, & aduersus eosdem etiam morbos, in quibus sanandis mirabiles eorum effectus experti sumus, quos longum esset referre. Quæ omnia tibi accepta referre debent non modò Hispani, sed etiam vniuersus orbis. Quantum ad me attinet, vt

net, vt aliquam animi gratitudinem ostendam pro beneficio accepto, opera Ioannis Antonij Corci, diuitis mercatoris, duodecim ex iis lapidib. mitto: si eò peruenerint, eos in multis morbis experiri poteris. Eiusdem opera, an eos acceperis mihi significare poteris; etiam, quæ voles in tuam gratiam faciam, imperare, quoniam tui sum obseruantissimus.

Phaseolus Peruanus.

NVNC *capsulam accipies in qua Phaseoli genus inuenies, quod Martij initio tantummodo serendum erit, ne frigore lædatur. Planta est fabæ similis, minor tamen, fructũ in siliquis ferens. Seni huiusmodi fructus (fabas virides sapiũt) cum sale manducati, validè bilem, mediocriter pituitam, & sine molestia hydropicorum aquas euacuant: eosdem effectus præbẽt sicci triti & ex vino sumpti: sed cibum paratum habere conuenit; quia si validius quàm necesse sit, purgent, cibo sumpto earum vehementia ilico infringetur.*

[Ex Hispaniis missum fuit Imp. Maximiliano II. felicis. memoriæ, anno antequàm nobis adimeretur, Phaseoli genus, colore Macounæ simili, sed planiore longioreque forma, & hilo non admodum magno. Huic nomen adscriptum erat *Haba de India*, id est Faba Indica: fortè id erit quod hoc loco ab Auctore describitur.]

Planta graminis similis.

PLANTAM *etiam quandam hîc in planis nascentem graminis modo, magnis facultatibus præditam: siquidem eius decoctum gargarisatum, rheumatismis, gutturis phlegmonibus, aliisq; vitiis auxilio est: manducata, multam pituitam educit, ideóque morbis superioribus, & capitis doloribus vtilis. Denominationem à me sumpsit hæc plãta, quòd mihi familiaris eius vsus sit, & aliis, vt vtantur, consulam: cuius facultates me docuit quidam Indus in stirpium cognitione admodum versatus.*

Molle, cuius antè mentionem feci, describere videtur.

FRVCTVM *item arboris cuiusdam, quæ solummodo in hac prouincia nascitur, Ilicis magnitudine, cortice Cerri ægylopis simili, foliis fraxini. Magnis viribus pollet: nam corticis eius puluis vulneribus inspersus, ea mundat, deinde carnem generat, & perfectè curat. Dentes eodem puluere fricati stabi-*

cati stabi-

cati ſtabiliuntur, gingiuæ abſcedentes ſanantur. Foliorum decocto intincti panni, & calidi vulneribus, aut pulueri corticis illis inſperſo impoſiti, curationem eorum accelerant, & humorum eò defluxum prohibent. Ex ea manat liquor odoratus, quem etiam fructui adiũxi, ſuffitibus idoneus ad multos capitis morbos, & emplaſtris vtilis.

Ex *eius fructu ſalutiferam admodum potionem Indi conficiunt. Eum iſtic ſeri & naſci velim: nam tibi delectationem adferret, ob eas quibus prædita eſt hæc arbor facultates, tum etiam quia nouum arboris genus eſt, & omni tempore odoratum.*

Fructus vlcerarius.

Indus *quidam Aethiopiſſam meum mancipium, malignis vlceribus & inueteratis vexatam, puluere cuiuſdam fructus iis inſperſo, ea mundauit, exeſa putrida illa carne, deinde eundem puluerẽ cum ellychnio vlceribus ſanis impoſuit ad carnem generandam, vlcúſque ad cicatricem perducendum. Erat verò is fructus in inſula Margarita, vbi mancipium curandum dedi, admodum vulgaris, ſic vt eo vulgariter veſcantur, magnitudine Aſſyrij mali, nucem Perſicæ mali nuci ſimilem continens, cuius concrematæ puluis ad ea quæ nunc enumeraui, vtilis eſt. Illud verò admiratione non caret, nucleum qui hac nuce continetur, adeò noxium eſſe, & deleteria facultate præditum, vt ſeu vir, ſiue animal eo veſcatur, præſentaneam mortem ſibi moliatur, cui nullo remedio occurri poteſt, tamquam ſublimatum aut corrodens aliud medicamentum ſumpſiſſet.*

Planta ſanguineos ſudores excitans.

In *vrbe Poſto, vbi aliquot annis vixi, omnis generis morbos Indus quidam curabat, ſolo cuiuſdam plantæ ſucco artubus & parti affectæ illito. Aegros deinde ſtragulis egregiè tegebat ad ſudorem prouocandum: ſudor è partibus illitis emanans, merus ſanguis erat, quem lineis pannis abſtergebat; atque ita in curatione pergebat, donec ſatis ſudaſſe putaret, optimis interea cibis eos alens. Eo remedio multi*

morbi de-

morbi deplorati curabantur, imo ægri iuniores & robustiores ab eius vsu fieri videbantur. Sed neque precio, neque precibus, neque minis vnquam efficere potuimus, vt eam plantam nobis demonstraret.

ARBOR *quædam hîc inuenitur materie spongiosa, ex qua Indi numquam ignem struent, tametsi quis illis mortis periculũ minitetur: aiunt enim, quotquot ad eius flammam siue ignem accedunt, aut quos solummodo fumus pertingit, in re venerea impotentes fieri.*

Arbor venereos stimulos domans

TVMORES *in pedibus & cruribus ex frigidis humoribus orti hic curantur herba quadam* Centella *nuncupata: siquidem ea trita, tumoribusq; imposita, ilico pustulas excitat, è quibus multus humor effluit, donec tumor omnino resoluatur. Sæpius istas euacuationes inter Indos fieri, & nonnullos Hispanos eis vti vidi.*

Centella, & eius facultates.

ANNO *1558. in vrbe D. Iacobi, quæ est in prouincia Chile, quidam Indi captiui suras sibi amputarunt, & eas assas, præ fame, ederunt, & (quod mirabile dictu) cuiusdam plantæ folia vulneribus imponentes, ilico sanguinẽ sistebant.*

HERBÆ *& arbores Hispanicis similes, admodum paucæ hîc inueniuntur, quia solum eas non alit. In Hispania noua (cùm primum in nostram potestatem redacta est) multæ arbores & plantæ Castellanis similes inuentæ sunt, tum etiam aues & quadrupedes.*

INVENIVNTVR *hîc Colubri humana magnitudine, nulla feritate metuendi, nec cuiquam nocentes. Aranei mali citrij magnitudine, admodum virulẽti. Buffones pluit Hispanicis non minores, quos Indi assatos edunt, vt & plerasque alias immunditias.*

Colubri. Aranei. Buffones.

PROXIMIS *huic continenti insulis, tam multi, tantiq; vultures inueniuntur, vt pecudes deuorent, ob custodũ, qui Aethiopes sunt plerumque, negligentiam.*

Vultures.

VNA *verò res me in admirationem rapit, vaccas in*

montibus educatas, si in plana deducãtur, omnes emori. Est mihi amicus qui trecentas vaccas in plana traduxerat, illæ aliquanto tempore nihil depascentes paulatim defecerunt, vt ne vna quidem intra mensem ei viua relicta sit: omnes autem trementes & tabescentes moriebantur. Adferebant nonnulli causam naturalem, cum in montibus frigidissimis, vbi singulis diebus pluit, educatæ essent, calorem illum planitiei, in quam nullæ vnquam pluuiæ decidũt, ferre non potuisse, & mutatione illa subita ab extremo frigore, in extremum calorem, mortuas esse. Etenim consideratione dignum est, quòd in planitie illa, quæ octo dumtaxat miliaribus ad montes vsque patet, in longitudinem verò plus mille miliaribus porrigitur, numquam pluerit, in montibus autem illis vicinis pluat quotidie.

SVPERIORE Octobri venit ad nos affinis meus Alphonsus Garçias, strennuus miles, qui se verum Alexipharmacũ inuenisse ait aduersus perniciosum illud toxicum quo Cannibales in bello & venationibus vtuntur (sola enim ferina & humana victitant,) deguntq; à Charças ad Chile vsque Peruanas prouincias.

Planta quæ est alexipharmacum

EST verò ea planta, vt ait, foliis latis, plantagini Hispanicæ haud absimilibus, quæ trita & vulneribus imposita, venenũ extinguit, & à symptomatis illis liberat quæ toxicum generare solet. Pro magno thesauro æstimant Hispani, eam plantam se inuenisse, quoniam illius præsidio tuti, hostes suos Indos non ita metuent, qui dũtaxat illis formidabiles erant, toxici illius præsentaneam mortem adferentis causa: infinitos siquidem Hispanos trucidarunt, quos tamen esui aptos negant & duriore carne esse, nisi trucidati tres aut quatuor dies prius macerentur.

NASCITVR autem eadem regione, vbi fit toxicum, & (tametsi credam aliis etiam locis inueniri) voluit Deus eo loco remedium patefacere, vnde pernicies adfertur.

Hæc

HÆC omnia eò ſcripſi, vt cõſideres apud te, quàm multæ plantæ his ſimiles in noſtris Indiis naſcantur, quæ nobis ignotæ ſunt, quoniam Indi neque eas, neque earum facultates nobis pateſacere volunt, etiamſi nos morientes videant, aut in carcerem coniiciantur: quòd ſi quædam ex prædictis, & aliæ nonnullæ nobis innotuerunt, ab Indicis mulieribus eas edocti ſumus, quæ Hiſpanis, libidinis gratia, ſeſe commiſcentes, omnia quæ ſciunt aperiunt.

VERVM prolixior eſſe nolo, quòd ignorem an hæc epiſtola ad te peruentura ſit: quam ſi perueniſſe intellexero, prolixiores dabo de facultatibus aliarum plantarum, & animalium, & de aliis rebus hîc naſcentibus, quæ tibi delectationem adferent, quandoquidem harum rerum es adeò ſtudioſus. E Lima in Peru ad 26. Decembris 1568.

Tui ſtudioſiſſimus

Petrus de Oſma & Xarayzeio.

TAMETSI mihi ignotus ſit qui has ad me dedit; videtur tamen naturalium rerum ſtudioſus, ideoq; mihi amplectendus. Nam vt militis munus eſt, perpetuò in armis verſari, ſanguinem profundere, & alia militaria munia exercere; laudandus eſt qui plantarum cognitionem, earumq; facultates inquirit. In quo Dioſcoridem imitari videtur, qui cùm militaret in exercitu Antonij & Cleopatræ, quocumque tamen perueniebat, plantas, arbores, animalia, fodinas, & alia præterea Naturæ miracula inquirebat, ex quibus ſex illos libros qui toto orbe celebrantur, compoſuit, vt maiorem laudem ſcribẽdo ſit conſecutus, quàm ſi bellica virtute multas vrbes ſub imperium ſuum ſubegiſſet. Itaque multũ huic viro debeo, cùm propter eam quam de me concepit opinionem, tum eorum quæ ad me miſit gratia, mihi certè gratiſſima. Illi ſcribam, vt nobis plura ex ea regione mittat.

Lapis Bezar Peruanus ab Orientali differt.

PLANTARVM *quas ad me misit, facultates experiemur, & semina suo tempore seremus. Lapides Bezaares, ab Orientalibus mihi differre videntur: nam in superficie sunt perpoliti, & coloris ex cinereo obscuri, & sub duabus veluti testis aut crustis materiam quandam albam continent, quæ dentibus attrita, mera terra est insipida, potiúsque infrigidare, quàm calefacere videtur. Fabæ magnitudine plerumque sunt: inueniuntur tamen magni & parui, qui magna ex parte sunt planiores. Ego vnum comminui, eiusq́; puluerem adolescenti, quem venenum hausisse dicebant, propinaui, &, nescio an huius pulueris, aliorúmue medicamentorum beneficio, sanatus est. Illius periculum in aliis morbis faciam: & quidquid de hoc, tum aliis medicamentis noui experiemur, in tertio huius historiæ medicamentorum volumine describemus, in quo magna arcana continebuntur, quæ magnam omnibus oblectationem adferēt, & præsertim ægris, qui abs illorum facultatibus curari debebunt.*

QVIDQVID *verò in hac historia scripsi, aut ab iis didici qui ex illis regionibus venerunt, aut ex eorum temperamentis collegimus, aut ipsa experientia nos docuit.*

ILLVD *verò animaduertere oportet, omnia quæ ex nostris Indiis adferuntur, magna ex parte calida esse, & sub hoc temperamento eis vtendum, si quis illa sumere volet.*

FINIS.

INDEX

INDEX ALPHABETICVS

IN LIBRVM DE SIMPLICIBVS medicamentis ex Occidentali India delatis, quorum in Medicina vsus est: auctore D. Nicolao Monardis.

FINIS.

ERRATA SIC CORRIGITO.

Pag. 10. *versu* 29, infarcti 13. 31, imitationem 25. 3, rapi cupit, tum ẽ 4. quæ app. pronunciatarum. 35. 30: Febribus 38. 28, consumptionem, 51, 32, Panamam.

Londini emi anno 1579. in Mercatorum porticu de Gallo nauclero Phaseoli genus, quod è Brasiliana Noui orbis prouincia aduectum asserebat. Nostro vulgari maior est is Phaseolus latiorq́ue, nec minus colore variat: etenim nunc flauus est, aut omnino niueus, modò ater, aut purpureus, aut albis purpureisq́ue maculis distinctus. De simili planta natum referebat, qualis Europæa est, nostrumq́ue saporis gratia & bonitate longè superare, si eodem modo decoquatur.

Eius iconem ad viuum expressam, in Herbariæ rei studiosorum gratiam ad huius libelli calcem (quoniam suo loco inseri non potuit) reponendam curauimus. Pertinet verò ad finem Annotationum in cap. de Fabis purgat.




COMME
JE
FUS